

Dokkajuvet - en vandring gjennom natur, kultur og historie - underveisevaluering

ANNE-SOFIE HJEMDAHL

TF-rapport nr. 713

2022

Tittel: Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie.
Undertittel: Underveisevaluering.
TF-rapport nr: 713
Forfatter(e): Anne-Sofie Hjemdahl
Dato: 01.11.2022
ISBN: 978-82-336-0546-9
ISSN: 2703-7894
Pris: Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no
Framsidedfoto: Anne-Sofie Hjemdahl
Prosjekt: Underveisevaluering av Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie.
Prosjektnr.: 20220460
Prosjektleder: Anne-Sofie Hjemdahl
Oppdragsgiver(e): Innlandet fylkeskommune

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf.: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie -er en underveisevaluering av et frivillig kulturarvsprosjekt som pågikk i perioden 2019 til 2021 i Nordre Land kommune. Prosjektet bidro til at Skolmen bru ble gjenoppbygget som en historisk rekonstruksjon. Utredningen pågikk i perioden august -november 2022, og er gjennomført på oppdrag fra Innlandet fylkeskommune og Riksantikvaren. Rapporten bygger på dokumentstudier og et bredt intervjumateriale med ulike aktører, og har et spesielt fokus på hvordan prosjektet har bidratt til sosial verdiskaping.

Anne-Sofie Hjemdahl er utdannet museolog (Ph.D.) og kulturhistoriker med bred kompetanse innen kulturarvsfeltet, både det frivillige og det offentlige. Hjemdahl har jobbet som seniorforsker ved Telemarksforskning siden 2019 og har mange års arbeids-erfaring fra museumsarbeid og offentlig forvaltning av kulturarv. Hun har gjennomført flere forsknings- og utviklingsprosjekt knyttet til immateriell kulturarv, museenes samfunnsrolle, frivilligheten innen kulturvernet og formidling av tradisjonshåndverk.

Forord

Denne rapporten er en underveisevaluering av det lokalt initierte prosjektet Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie. Det er Innlandet fylkeskommune i samarbeid med Riksantikvaren som har finansiert og bestilt evalueringen av prosjektet som blant annet har fått støtte fra Riksantikvaren arbeid med verdiskaping på kulturmiljøfeltet. Arbeidet med prosjektet og rapporten har skjedd i perioden fra august til november 2021 og er gjennomført av seniorforsker Anne-Sofie Hjemdahl. Hjemdahl har vært prosjektleder, stått for materialinnsamlingen og skrevet rapporten.

Det er flere som fortjener en takk for at dette arbeidet lot seg gjennomføre. Vi vil gjerne takke alle som tok seg tid til å snakke med oss om sine erfaringer og synspunkter på prosjektet. Deres innsikt har vært til stor hjelp. Vi vil også få takke Innlandet fylkeskommune for oppdraget. Vi håper rapporten kommer til nytte i det videre arbeidet.

Bø, 01.11. 2021

Anne-Sofie Hjemdahl

Prosjektleder

Sammendrag

Denne rapporten er en underveisevaluering av det lokalt initierte prosjektet *Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie*, som startet opp i 2019 og som avsluttet første fase av prosjektet september 2021, og som ble gjennomført med frivillig deltakelse. Evalueringen er utført på oppdrag fra Innlandet fylkeskommune og Riksantikvaren. Et viktig anliggende for Innlandet fylkeskommune er kulturarvens potensial for sosial verdiskaping, og dens mulighet for å skape samhold, mobilisere og kanskje til og med bryte opp gamle skillelinjer i lokalsamfunn og mellom forvaltningsaktører. Mandatet for evalueringen har vært å få belyst hvordan erfaringer fra prosjektet kan bidra til bred verdiskaping, da med et spesielt fokus på sosial verdiskaping, og hvordan kulturmiljø kan aktiveres som ressurs i lokalt og regionalt utviklingsarbeid.

Evaluering er basert på tre analyser: 1) En kartlegging/analyse av landskapsutviklingen med en overordnet beskrivelse/oppsummering av landskapets utvikling fra midten av 1800-tallet og fram til i dag. 2) En kartlegging av aktører og prosjektprosesser, som beskriver samarbeid, koordinering og ansvarsdeling mellom de involverte, herunder hvordan ressurser og deltakelse fra aktører utenfra kan ha bidratt til prosjektprosessene. 3) En analyse av suksessfaktorer og utfordringer i prosjektet, og en analyse av prosjektet som innsatsfaktor i en helhetlig lokal og regional utviklingskontekst.

Til grunn for prosjektet lå tre mål: 1) Etablere et inkluderende prosjekt der lokalsamfunnet ble invitert inn til en felles tverrfaglig utvikling av natur- og kulturområdet på lokalsamfunnets premisser. 2) Bygge opp igjen gamle Skolmen bru. 3) Utvikle kunnskap om områdets natur- og kulturverdier og videreformidle denne kunnskapen.

Evalueringen viser at foreningen Dokkajuvet natur- og kulturområde med noen unntak nådde alle sine mål: På kort tid klarte foreningen å mobilisere penger, kunnskap, engasjement og krefter til å få reist en ny bru på de gamle brukarene, og rekonstruere et kulturminne ut ifra tradisjonelle håndverksteknikker. I prosessen klarte de å mobilisere et engasjement hos lokalbefolkning og det lokale næringslivet, hos sentrale kunnskapsmiljøer som Dovre håndverksenter og Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter (DNV), og ikke minst hos regionale og nasjonale kulturarvsmyndigheter. Slikt har prosjektet også nådd målet om å etablere et inkluderende prosjekt som har bidratt til lokal og sosial verdiskaping: der lokalsamfunnet ble invitert inn til en felles tverrfaglig utvikling av området på lokalsamfunnets premisser. Prosjektet tredje mål som handlet om å utvikle kunnskap om områdets natur- og kulturverdier og videreformidle denne, er derimot det målet der det fortsatt er en del ugjort.

Det var mange forhold som bidro til at prosjektets nådde sine mål. Evalueringen viser at sentrale suksessfaktorer var prosjektets tverrfaglige visjon og satsing på historisk rekonstruksjon, tradisjonelt håndverk og bærekraftige løsninger. Dette gjorde at prosjektet fikk gjennomslag hos natur- og kulturforvaltningen og bidro til at det fikk finansiering. Også prosjektets mål om bred lokal medvirkning, og deres tilgang på lokale fasilitatorer og kunnskapsmiljøer innenfor naturvern og kulturarv, var viktig for at prosjektet lot seg gjennomføre. Videre var prosjektets satsning på kunnskapsutvikling og -formidling av betydning for at prosjektet mottok støtte og for at det ble et såpass eksperimentelt håndverksprosjekt som det ble. Ikke minst var prosjektets

timing vesentlig for å sikre tillatelse til å bygge i et område som var i ferd med å bli vernet, og for at prosjektet «traff» den nylige satsningen på håndverk blant private og offentlige instanser.

Evalueringen viser også at prosjektet har møtt på utfordringer. Dette gjelder mer konkrete planer for hvordan visjonen om medvirkning skulle skje, hvordan denne skulle fasiliteres og organiseres. Etter at brua var bygd og prosjektet ble omorganisert fra Dokkajuvet natur- og kulturområde til Skolmen bru, synes visjonen om medvirkning og samarbeid å være svekket. Den organisatoriske endringen medførte også at prosjektets visjonære og tverrfaglige perspektiver forsvant. I gjennomføringen av byggeprosjektet var det et tett samarbeid med nasjonale kunnskapsmiljøer innenfor natur- og kulturarv. Av disse fikk de lokale deltakerne viktig praktisk, faglig og økonomisk drahjelp. Etter at brua var ferdig bygget, har flere av disse miljøene trukket seg ut. Det er også usikkert om disse er interessert i å engasjere seg videre, nå som de tverrfaglige visjonene ikke lenger er til stede i prosjektet. Dette antyder at prosjektets tverrfaglige samarbeid som var helt sentralt under brubyggingen, nå framstår som svekket. Per i dag finnes det heller ikke noen arena hvor et fremtidig samarbeid kan finne sted og utvikles. Ikke minst er det en utfordring at prosjektet fortsatt ikke har noen forankring i kommunale eller regionale planer. Det gir området en uklar kulturarvsstatus.

Analysen knyttet til prosjektets sosiale verdiskaping gir et positivt resultat. Beskrivelser av prosjektets forberedelser og bygging av brua, har vært basert på en bred lokal oppslutning der befolkning, næringslivet, lokale kunnskapsmiljøer innen naturarv og kulturarv har støttet opp og bidratt til at prosjektet lot seg realisere. Slik har prosjektet vært svært positivt og bidratt til sosial verdiskaping i lokalsamfunnet. Fortsatt er det et stort lokalt engasjement i arbeidet med å bidra til restaurering av den gamle skolestua på Skolmen som ligger i samme området, og fortsatt møter lokalbefolkningen opp på dugnad. Gjennomgangen viser også en sterk lokal stolthet og engasjement rundt det de frivillige deltakerne hadde fått til i juvområdet.

Innhold

Sammendrag	4
1. Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie	10
1.1 Mandat og problemstillinger.....	10
1.2 Bred verdiskaping – med fokus på sosial verdiskaping	12
1.3 Om gjennomføringen av evalueringen	12
1.3.1 Dokumentstudier	13
1.3.2 Observasjon og intervjuer.....	14
1.3.3 Facebook: kilde til prosess og lokal historieproduksjon	15
1.4 Rapportens struktur.....	16
2. Skolmen krets – landskaping i bevegelse	18
2.1 Ny infrastruktur – Bygdeveien over juvet	19
2.2 Skolmen krets blir til	22
2.2.1 En gradvis modernisering av veilandskapet	24
2.3 Det industrielle landskapet: fløting og vannkraft.....	26
2.4 1957 – 2021: Brua rives, og Skolmen krets glir gradvis over til å bli en bakevje.	29
2.5 Oppsummering	29
3. Fortellinger om gjenoppdagelse	30
3.1 Områdets kulturhistorie gjenoppdages. På jakt etter de gamle brukara.....	30
3.2 Områdets naturverdier oppdages. Fra skogbruk til naturvern	31
3.3 Land utvikling fasiliterer: Områdets potensiale oppdages.....	32
3.3.1 Oppsummering	34
4. Visjon, organisering og finansiering	35
4.1 Visjonen.....	35
4.2 Prosjektorganisering: medvirkning.....	36
4.3 Finansiering og forankring	37

4.3.1	Stedsutvikling, gode møteplasser og vekting av håndverk.....	38
4.3.2	Kulturminnefondet: Samferdsel og tradisjonelt håndverk.....	39
4.3.3	Riksantikvaren: Post 77. Mobilisering og samfunnsutvikling med grunnlag i kulturarv.....	39
4.3.4	Viktig at kommunen viser støtte - bra for næringsutvikling.....	41
4.3.5	UNESCO: tverrfaglig arbeid, bærekraftig utvikling og håndverk.....	42
4.3.6	Oppsummering	42
5.	Brobyggingen og verneprosessen går sin gang.....	44
5.1	Å bygge en trebru med spenn på 40 meter. Rekonstruksjon og konstruksjon.....	44
5.1.1	Lokalt engasjement – også fra næringslivet	46
5.1.2	Bruåpning i en større sammenheng	48
5.2	Verneprosessen går sin gang	49
5.2.1	Oppsummering	50
6.	Erfaringer fra et kultur- og naturmiljøprosjekt	51
6.1	Tradisjonshåndverk på prøve – Å bygge vinterstid under en pandemi.....	51
6.2	Frivillighet på prøve – om is og dugnader	52
6.3	Frivillighet på prøve - organisering og reorganisering av prosjektet.....	53
6.4	«Folk snakker om Skolmen bru når du du møter dem i sentrum». Bruas betydning. 54	
6.5	Framtid og sosial verdiskaping – hva er utsiktene?.....	55
6.5.1	Oppsummering	56
7.	Måloppnåelse, suksessfaktorer og utfordringer så langt.....	57
7.1	Måloppnåelse og suksessfaktorer	57
7.1.1	Prosjektets tverrfaglighet og innhold.....	57
7.1.2	Visjon, organisering og prosjektgruppe	58
7.1.3	Lokale fasilitatorer og ressurser	58
7.1.4	Kunnskapsutvikling og -formidling – og tilgang på prestisjefylte kunnskapsmiljøer.....	59
7.1.5	Naturkulturområde under transformasjon: Betydningen av prosjektets «timing» for å skape synergier.....	60

7.2	Utfordringer i prosjektet	60
7.2.1	Visjoner, mål og organisering av prosjektet.....	61
7.2.2	Svekket visjon om medvirkning og samarbeid.....	61
7.2.3	Manglende forankring i planer	62
7.2.4	Oppsummering	62
8.	Samfunnsutviklerrollen og verdiskaping – avsluttende kommentarer	63
8.1	Sosial verdiskaping.....	64
8.2	Ringvirkninger	65

1. Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie

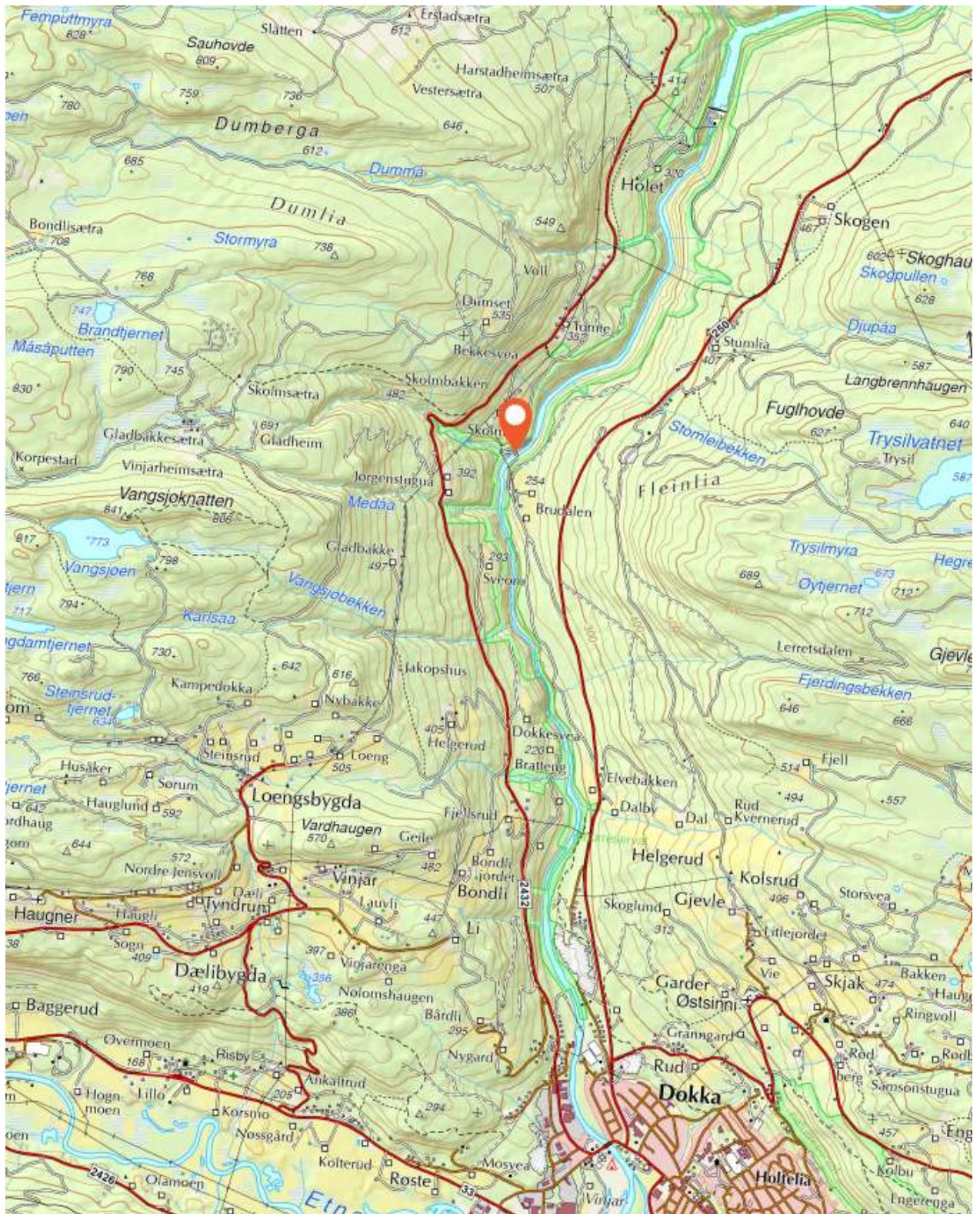
I 2019 ble foreningen Dokkaelva Natur- og Kulturområde etablert som en frivillig sammenslutning av lokale deltakere. Et mål var å bygge opp den gamle brua som en gang hadde gått over Dokka og forbundet grendene Brudalen og Skolmen i et naturområde som var i ferd med å bli vernet, og tilgjengeliggjøre området for ferdsel. I tillegg ønsket prosjektet å produsere og formidle kunnskap om natur, kultur og historie. I perioden 2019 – 2021 la de lokale deltakerne ned et stort arbeid for å rekonstruere den gamle fagverksbrua, ved å skaffe penger til prosjektet, rydde området, bistå statsforvalteren i Innlandet i verneprosessen og bistå selve brobyggingen. Den rekonstruerte brua ble bygget av tradisjonshåndverkere fra Dovre håndverksenter og lagt oppå de gamle brukarene. Brua sto ferdig våren 2021 og hadde en offisiell åpning 4. september 2021.

Et viktig anliggende for Innlandet fylkeskommune er kulturarvens potensial for sosial verdiskaping, og dens mulighet for å skape samhold, mobilisere og kanskje til og med bryter opp gamle skillelinjer i lokalsamfunn og mellom forvaltningsaktører. I den forbindelse har fylkeskommunen støttet prosjektinitiativet fra Dokkajuvet Natur- og Kulturområde både økonomisk og faglig under arbeidet med å rekonstruere brua. I etterkant ønsket fylkeskommunen en underveisevaluering av prosjektet.

1.1 Mandat og problemstillinger

Mandatet for underveisevalueringen av *Dokkajuvet- en vandring gjennom natur, kultur og historie* er å få belyst hvordan erfaringer fra prosjektet kan bidra til bred verdiskaping, og hvordan kulturmiljø kan aktiveres som ressurs i lokalt og regionalt utviklingsarbeid.

Ifølge konkurransegrunnlaget ønsket Innlandet en evaluering som vektla tre analyser: 1) En kartlegging/analyse av landskapsutviklingen med en overordnet beskrivelse/oppsummering av landskapets utvikling fra midten av 1800-tallet og fram til i dag. 2) En kartlegging av aktører og prosjektprosesser, som satte søkelys på foreløpige resultater/effekter. Konkurransegrunnlaget la dessuten opp til en beskrivelse av samarbeid, koordinering og ansvarsdeling mellom prosjektaktørene, herunder hvordan ressurser og deltakelse fra aktører utenfra kan ha bidratt til prosjektprosessene. 3) Til sist la konkurransegrunnlaget opp til at en *del tre av evalueringen* skal belyse suksessfaktorer og utfordringer i prosjektet, og at det skal gjøres en kartlegging/analyse av prosjektet som innsatsfaktor i en helhetlig lokal og regional utviklingskontekst. Dette innebærer vurdering av hvilke av suksessfaktorene som er viktige for å nå lokale, regionale og nasjonale målsetninger på kulturmiljøfeltet.

Kartutsnitt fra norgeskart.no som viser beliggenheten til Skolmen bru og Skolmbygda ved elva Dokka.

1.2 Bred verdiskaping – med fokus på sosial verdiskaping

Det overordnede begrepet i konkurransegrunnlaget var *bred verdiskaping*. I tilknytning til kulturarv blir begrepet om bred verdiskaping gjerne delt inn i miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping.¹ *Miljømessig verdiskaping* viser til tilfeller der kulturminner har positive ringvirkninger i forhold til miljø og landskap i et mer helhetlig perspektiv², mens *kulturell verdiskaping* forstås som en styrking av lokal identitet og stolthet. Kulturell verdiskaping kan brukes som innsatsfaktor i ulike mobiliserings- og utviklingsprosesser, f.eks. i forhold til symbolbruk og merkevareordninger.³ *Sosial verdiskaping* blir forstått som lokal bevissthet og engasjement rundt kulturmiljø. Videre viser den *økonomiske verdiskapingen* til de økonomiske fordelene kulturarv kan skape. Indikatorer som er blitt brukt for å måle den økonomiske verdiskapingen er økning i antall besøkende til kulturminnet, økt tilflytting (attraksjon), nyetableringer, forretningsplaner, utvidelse av eksisterende virksomheter og økt sysselsetting.⁴

I konkurransegrunnlaget var det imidlertid lagt opp til at evalueringen skulle ha et spesielt fokus på *sosiale verdiskaping*, hvor 70 prosent av analysen skulle være rettet mot aktører og prosjektprosessen. I underveisevalueringen har derfor den sosiale verdiskapingen fått størst oppmerksomhet. Her forstås sosial verdiskaping som lokal bevissthet og engasjement rundt kulturmiljø. Slik bevissthet er verdifull fordi det er med på å fremme sosiale verdier, som blir viktige i mobiliserings- og utviklingsprosesser lokalt.⁵ I tidligere forskning på sosial verdiskaping tilknyttet kulturarv er forhold som samhandling, samarbeid, engasjement, dugnadsvilje, tilhørighet, fellesskap, nettverk og tillit blitt ansett som indikatorer på sosial verdiskaping.⁶ Samtidig kan også frivillig arbeid ha et tilsvarende potensial for sosial verdiskaping. Noe som har vist seg spesielt aktuelt i denne sammenhengen. I Distriktssenterets arbeidsrapport knyttet til verdiskaping basert på natur- og kulturressurser finner de også at utviklingskultur, tillit, stolthet og identitet er viktige faktorer i arbeidet med den breie verdiskapinga, og ikke minst at den *sosiale verdiskapinga* er limet i bærekraftig lokal samfunnsutvikling. De hevder at ved å legge til rette for samhandling på tvers av ulike interesser kan en skape tillit og felles mål, der ulike samfunnsaktører spiller på lag.⁷

1.3 Om gjennomføringen av evalueringen

Gjennomføringen av underveisevalueringen har vi lagt opp ut ifra samme struktur som det er skissert i konkurransegrunnlaget, med en tredelt evaluering. Her består del 1 av en landskapsanalyse og av en analyse av de utspill som kom i forkant av prosjektstart. Del 2 er en analyse av prosjektets visjoner, mål, organisering og finansiering, og en beskrivelse av ulike

1 Brandtzæg, Bent og Haukeland, Per-Ingvar 2010. Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport. Oppsummering og anbefalinger. TF-notat nr. 11/2010.

2 Ibid, s.47

3 Ibid, s.49

4 Ibid, s.54

5 Brandtzæg, Bent og Haukeland, Per-Ingvar 2011. Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport for 2010 med utviklingsstrekk gjennom prosjektperioden. TF-notat nr 5/2011, s. 55.

6 Ibid. s. 51

7 Verdiskaping basert på natur- og kulturressurser. Kva kan vi læra frå Lom, Røros, Vega og Lysefjordområdet? 2017. Arbeidsrapport. Distriktssenteret. Kompetansesenter for distriktsutvikling. Kommunal- og moderniseringsdepartementet, s. 35

prosjektprosesser. Siste og tredje del er en analyse av de ulike deltakernes erfaringer, samt suksessfaktorer og utfordringer sett opp imot den sosiale verdiskaping som har skjedd i prosjektet.

Til å belyse problemstillingene har vi valgt en kvalitativ tilnærming med analyse av historiske og samtidige dokumenter. Vi har også gjort intervjuer, observasjoner og løser samtaler med ulike parter som har vært involvert i prosjektet. Dette har utgjort selve feltarbeidet. Antropologen Kirsten Hastrup har uttalt at ved å gjøre feltarbeid, så plasserer en seg midt i det som undersøkes.⁸ Det er også det som er blitt forsøkt i denne underveisevalueringen. Ved å søke etter en så bred og dyp innsikt i samtlige prosesser av gjennomføringen av prosjektet så har vi gjort et forsøk på å plassere oss midt i det som undersøkes.

Innsamlingen av det historiske og samtidige materialet ble delt inn i to delvis overlappende faser. Første fase besto av innsamling av historisk materiale som på ulike måter kunne bidra til å gi en forståelse for endringer og den endrede bruken av landskapet i området rundt Skolmen og Brudalen. Den andre og mest tidkrevende fasen besto i å observere området, komme i kontakt med aktuelle informanter og foreta intervjuer med alle de ulike partene som har hatt en mer eller mindre sentral rolle i prosjektet.

1.3.1 Dokumentstudier

Til dokumentstudiene hører tilgjengelig informasjon som omtaler prosjektet, søknadsdokumenter, dokumenter tilknyttet verneprosessen, samt historiske dokumenter fra veietableringen på slutten av 1800-tallet.

I forbindelse med etableringen av prosjektet utformet de frivillige deltakerne en prosjektbeskrivelse som siden er blitt revidert i flere omganger, og som har fulgt søknadene om penger til ulike private og offentlige instanser. Evalueringen har hatt tilgang til søknaden fra Innlandet fylkeskommune til Riksantikvaren om prosjektmidler til frivillig initierte kulturarvsprosjekt som bidrar til sosial verdiskaping, og Riksantikvarens svar på dette. Til en stor del har prosjektet også fått tilgang på de øvrige vedtaksbrevene som fulgte tildelingene til prosjektet, samt enkelte vedlegg sendt med søknader. Til sammen gir dette materialet god informasjon om prosjektets visjoner, mål og organisering. Det gir også innsikt i hvilke kvaliteter ved prosjektet som tilskuddsgiverne mente var støtteverdige.

Viken skog var det sentrale bindeleddet mellom grunneierne og fylkesmannen, nå Statsforvalteren, i arbeidet med å få til et frivillig vern av skogområdene rundt Dokka og juvområdet. Møteinnkallinger, møtereferat og informasjonsskriv til grunneierne er dokumenter som har gitt tilgang til arbeidet med verneprosessen.

For å få innsikt i bruken og den endrede bruken av landskapet ved Skolmen fra midten av 1800-tallet og fram til i dag har vi også benyttet ulike typer historisk materiale. Med god hjelp av ansatte ved Lands museum/Randsfjordmuseet fikk vi tilgang på arkivmateriale om prosessen knyttet til byggingen av veien og brua under siste halvdel av 1800-tallet. Dette materialet er dels hentet ut fra Statsarkivet på Hamar og inneholder i hovedsak håndskrevne brev, hvorav noen av

⁸ Hastrup et al 2011. Kulturanalyse – kort fortalt. Fredriksberg, Samfundslitteratur. s. 7.

brevene er blitt transkribert av ansatte ved Lands museum. Videre inneholder det avisoppslag fra første del av 1900-tallet som omtaler saker for vedlikehold av brua. Det historiske veimaterialet har vært viktig for å få en innsikt i argumentasjonen for veibyggingen og selve byggingen av den nye veien og brua i 1877. Her finnes både diskusjoner om ulike veilinjer, og den konkrete materialbruken som knytter seg til brua.

Det lokalhistoriske avismaterialet har også gjort det mulig å følge bruas liv fram til den ble revet i 1957, og de hendelser og diskusjoner som har fulgt brua. Dette gjelder fortrinnsvis oppslag i Oppland Arbeiderblad og Vestoppland. Også sekundærlitteratur om bruken av området har vært vesentlig i de historiske beskrivelsene. Dette gjelder særlig den lokalhistoriske bygdeboka *Boka om Land XV Østsinni Grend – bosted – familie*, av Svein-Erik Ødegaard og publisert i 2008, samt boka om fløting i Dokkavassdraget: *Brøtning og brøttingsfolk gjennom tidene*, av Gudmund Moren og publisert i 1990.

Historiske kart og foto over et område gir ofte god innsikt i landskapets strukturer, samtidig som det også kan gi innsikt i opptreden av viktige samfunnsmessige hendelser i et område. Dessverre har vi ikke funnet bilder eller kart over de historiske veiene eller kart som kan gi et overblikk over gårds- og veistruktur i området fra midten av 1800-tallet og fram til i dag. Derimot finnes flyfoto av nyere dato på *Finn historiske kart*, fra 1970 og fram til 2016. Fotoene gir fortrinnsvis innsikt i den gjengroingen av landskapet som har skjedd gjennom de siste femti årene. I tillegg til dette finnes et spredt utvalg eldre historiske bilder som er å finne på digitalt museum. Disse gir ikke den store oversikten, men mer et inntrykk av bruken av ulike deler av området fra 1900-tallet og framover, eksempelvis er det en del fotografier fra fløtingsvirksomheten i Dokka.

1.3.2 Observasjon og intervjuer

For å få en forståelse for prosessene og aktørene som har bidratt til at brua lot seg reise og området igjen er blitt tilgjengelig for folk i og utenfor bygda, har vi gjort feltarbeid i form av observasjoner og intervju. I valg av metode har vi støttet oss på internasjonal forskning som sier at: «Social research methods such as focus groups, qualitative interviews and participant observation offer a more effective means to assess social values, and one way forward is to make such methods part of mainstream heritage practice».⁹ Konkret betyr dette at det er blitt tilbragt flere dager i området rundt Skolmen bru og Dokka, hvor det er blitt foretatt intervjuer og vandringer i området sammen med grunneiere og initiativtakerne til prosjektet. Dette skjedde i juni og august 2022. Det er også blitt foretatt både enkeltintervjuer og gruppeintervjuer med involverte aktører i prosjektet. I tillegg er det blitt foretatt zoom-intervjuer.

Totalt er det gjennomført kvalitative dybdeintervjuer med 20 personer. Intervjuene representerer perspektivene til grunneierne, til de frivillige brubyggerne, dugnadshjelpere og beboere knyttet til Skolmen, folk som har engasjert seg i styrer, tradisjonshåndverkerne som bygde brua, materialleverandører, Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarksenter, sponsorer og tilretteleggere, private og offentlige bidragsytere, Riksantikvaren, Statsforvalteren, Nordre Land kommune, Innlandet fylkeskommune og kulturvernorganisasjoner. Utvalget av informanter gir et bredt blikk på

⁹ Siân Jones “Wrestling with the social value of heritage: Problems, dilemmas and opportunities” *Journal of Community Archaeology & Heritage* 2017 vol.4.

gjennomføringen av prosjektet, og dekker opp de mange ulike typene aktører som har vært involvert. Utvalget får også fram bredden i prosjektet. Samtidig medfører dette at mange av informantene blir alene om å representere en hel gruppe mennesker, ved at eksempelvis en informant må svare for hele det lokale næringslivet. Dette er en svakhet ved materialet som må tas med i betraktning i analysene. I den sammenheng ville det også ha vært en fordel med et større utvalg av lokale deltakere som kunne ha gitt flere innspill på hvordan prosjektet og byggeprosessen ble erfart lokalt.

Intervjuene tok utgangspunkt i en på forhånd utformet intervjuguide med spørsmål som kretset rundt temaene om den enkeltes rolle i prosjektet, arbeidsoppgaver og hvordan de har bidratt. Informantene ble også stilt spørsmål om deres relasjon og kjennskap til Skolmbygda, om hvordan prosjektet ble satt i gang, og om samarbeidet i bygda før og etter brua ble reist. De ble stilt konkrete spørsmål om samarbeidsrelasjoner, om hvordan samarbeidet har fungert og hva som har vært krevende og inspirerende. Ikke minst ble de stilt spørsmål om hvordan prosjektet Dokkajuvet kan videreføres og bør utvikles, hvem som bør engasjeres i arbeidet og hva som er de store utfordringene for prosjektet og samarbeidet framover.

Intervjuene har hatt ulik varighet og er blitt gjennomført på ulike måter. Vel halvparten er foretatt ansikt til ansikt hjemme hos den enkelte informant i og rundt Dokka. Et gruppeintervju er også foretatt på Skolmen bru og har inkludert vandring i området. Fordi det var vanskelig å få til fysiske avtaler med samtlige informanter, er omtrent en tredjedel av intervjuene foretatt pr. telefon eller zoom. Intervjuene har også ulik varighet, hvor noen varer rundt 30 min, mens andre intervjuer har tatt opptil 2 ½ time. Lengden på intervjuene har sammenheng med hva slags rolle den enkelte person har hatt i prosjektet, hvor samtalen med de som har hatt sentrale posisjoner, naturlig nok har vart lengst.

Det er blitt gjort lydopptak av de fleste intervjuer, samtidig er det blitt skrevet notater underveis i samtalen. I analysen er det i hovedsak disse notatene som er blitt benyttet. I de tilfellene det har vært behov for å avklare nyanser i det som ble sagt, er lydopptakene blitt lyttet til. Det er også blitt foretatt sitatsjekk for de informantene som er gjengitt med navn i rapporten.

1.3.3 Facebook: kilde til prosess og lokal historieproduksjon

I tillegg til intervjuene har Facebook-gruppene som pr. i dag heter *Skolmbygdas venner og Skolmen bru*, vært nyttige for å følge prosjektets gang og for å få innsikt i hvem som har engasjert seg i arbeidet.

Skolmbygdas venner ble opprettet 23. mars 2019 og hadde pr. september 2022 667 medlemmer og rommet 821 bilder (06.09.2022). Gruppen *Skolmen bru* er noe yngre. Den har vært virksom siden 4. september 2019 og hadde i september 2022 vel 1200 medlemmer, og rommet 258 bilder (06.09.2022). Gruppen hadde imidlertid et navneskifte for vel et år siden (30.09.2021), da gruppa gikk fra å hete *Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie*, til å få navnet *Skolmen bru*.

Facebook-gruppene gir en nyttig innsikt i den lokale historieproduksjonen som foregår i tilknytning til bygda. Som administrator for *Skolmbygdas venner* også skriver da gruppa ble opprettet: «Dette er en side for oss som er oppvokst eller har nær tilknytning til Skolmbygda. Vi deler

gamle minner og bilder. Bygda som hadde en egen skolekrets og sagnomsuste juletefester. Velkommen med kommentarer, bilder og historier».¹⁰

Gruppene tjener både som nyhetskanal, sosial og identitetsskapende møteplass og som et sted for lokal historieproduksjon. Her blir det lagt ut gamle bilder av området og av folk og avisoppslag om bygda og brua hentet fra Nasjonalbiblioteket. Her finnes omtaler av kjente personligheter som har bodd i bygda. Eksempler på dette er læreren, forfatteren og kvinnesakskvinnen Thora Skolmen (1868 – 1933) som skal ha omkommet ved å falle utfor fossen, og maleren Kristian Skolmen (1863 – 1946) som vokste opp på Skolmen gård. I gruppene drives det både med lokal kunnskapsutveksling og kollektiv kunnskapsproduksjon knyttet til livet i Skolmbygda og Nordre Land. Denne formen for digital vending innenfor den lokale historieproduksjonen er et kjent fenomen. I den nylig utgitte boka om frivillighet og kulturvern står det: «Der lokale miljøer tidligere gikk sammen om å samle gjenstander, er trenden i dag at dette gjøres digitalt. Bilder og historier samles og deles i grupper i sosiale medier» (Løkka et al. 2021, s. 206).

De to Facebook-gruppene har mange fellestrekk og dekker mye av det samme lokale og historiske innholdet. Så lenge brua var under bygging, handlet postene i Skolmen bru/Dokkajuvet Natur- og Kulturområde mye om det som skjedde underveis i byggeprosessen, om folk og firmaer som hadde bidratt og behovet for dugnadshjelp. Etter at brua var reist, handlet postene mer om nye elementer i området, slik som skilt og parkering. I tillegg ble det lagt ut poster om historier fra området. Slikt sett er gruppa Skolmen bru/ Dokkajuvet Natur- og Kulturområde mer avgrenset til selve brua og bruarbeidet. Skolmbygdas venner/Skolmen krets fungerer i større grad som et digitalt historielag for bygda som også dekket bruarbeidet.

1.4 Rapportens struktur

Rapporten er delt inn i tre analysedeler med i alt åtte kapitler. *Første del* består av kapittel to som er en innledende landskapsanalyse som gir innsikt i de ulike formene for landskap som har vært til stede i området fra midten av 1800-tallet og fram til i dag. Landskapsanalysen er sentral for å skape en forståelsesramme for de prosesser som har skjedd og som skjer i området i dag, og for de ønsker det er for området framover.

Evalueringsens *andre analysedel* består av kapittel 3, 4, 5 og 6. Kapitlene er en kartlegging av de aktørene som har vært virksomme i prosjektet. Her beskrives prosjektprosesser og ulike former for samarbeid, koordinering og ansvarsdeling mellom de involverte.

Kapittel 3 gir innsikt i tre ulike parallelle oppspill som hver på sin måte førte til at området ble «gjenoppdaget» og som bidro til at prosjektet ble satt i gang. Det skjedde gjennom en historisk bevisstgjøringsprosess, gjennom etablering av møteplasser for det lokale næringslivet i Dokka, og gjennom starten på den frivillige skogvernprosessen i området.

¹⁰ Skolmbygdas venner, infoside Facebook.

Kapittel 4 behandler de visjoner og mål som ble lagt for arbeidet, organiseringen og arbeidet for finansiering. Kapitlet belyser også forankringsprosesser og analyserer grunnlaget for de økonomiske tildelingene.

Kapittel 5 beskriver arbeidet med bygging og det lokale engasjementet her, samt arbeidet med verneprosessen. Kapittel 6 beskriver erfaringene som de ulike aktørene gjorde seg underveis i prosjektet, både håndverkerne, de frivillige deltakerne og deres samarbeidspartnere.

Evalueringsens *tredje analysedel* består av kapittel 7 og 8.

I kapittel 7 analyseres suksessfaktorer og utfordringer i prosjektet, mens kapittel 8 ser prosjektet i lys av de kulturpolitiske målsetningene og kommenterer prosjektets bidrag til sosial verdiskaping og dets samfunnsutviklerrolle.

2. Skolmen krets – landskaping i bevegelse

I perioden fra 1850 og fram til i dag har området som knytter seg til Dokkavassdraget og Dokkajuvet med Skolmen og tilstøtende gårder på vestsiden og med Brudalen og Stomlien på østsiden av vassdraget, gjennomgått store bruksmessige endringer. Fra å være et produksjonslandskap med gårder, bruk og husmannsplasser på 1800-tallet og i overgangen til 1900-tallet, framstår dagens område som et fritidslandskap tilrettelagt for gående og syklende. Samtidig er restene etter eldre tiders landskap tydelig til stede.

På 1800-tallet var områdene på vest- og østsiden av Dokka (elv) med sentrale gårder som Skolmen, Stomlien og Brudalen et produksjonslandskap gjennom skogbruk og jordbruk. Det er beskrevet som et område der det ble beitet, dyrket og drevet skogsdrift vinterstid. I vårløsninga var Dokka en sentral fløtningselv der bøndene transporterte vinterens tømmerhugst ned til Dokka, Randsfjorden og videre til trelastbyen Drammen. Først mot slutten av 1800-tallet ble det etablert en ferdselsåre som ga rom for at mennesker og dyr kunne krysse selve vassdraget. Veggen ble siden et viktig premiss for den administrative skoleenheten Skolmen krets, som la grunnen for et lokalt felleskap som befant seg på begge sider av elva.

Dette kapitlet belyser endringene av området, de ulike formene for landskap som syntes å eksistere side om side, samt landskapsmessige forbindelser og barrierer. Utgangspunktet for kapitlet er spørsmålet: Hvilke strukturelle samfunnsendringer og hendelser har medvirket til forandringer i landskapet og bruken av det? Oppmerksomheten vil være rettet mot de lange linjene og bruken av landskapet. Ved beskrivelser av veilandskapet som vokste fram vil det imidlertid også bli noen tettere beskrivelser.

Videre er det et poeng å vise at landskap er noe som gjøres og skapes med bruk og bevegelse. Det er med andre ord snakk om *landskaping*, slik det er henvist til i tittelen. Til grunn ligger en forståelse av landskap som et fenomen – som kommer til i møte mellom mennesker og ting, tekster, bilder, kart og tegninger og som ikke minst: alltid er i bevegelse og som er innlemmet i maktforhold.¹¹ Bevegelser i landskap, enten dette gjelder bevegelse av vann, folk, dyr, ting (bilder) eller elektrisitet, skaper også landskap¹², og det danner ofte også grunnlag for sosiale og administrative enheter.

11 Allen, D Casey 2011. "On Actor-Network Theory and landscape". Area 43, 3, s. 274-280.

12 Hvattum, Mari, Brita Brenna, Beate Elvebakk og Janike Kampevold Larsen 2011, «Introduction», i Hvattum, Brenna, Elvebakk og Kampevold Larsen (red.), Routes, Roads and Landscape, England, Ashgate.

2.1 Ny infrastruktur – Bygdeveien over juvet

Arbeidet for å få vei og bru til Brudalen og Skolmen startet under siste halvdel av 1800-tallet. I denne delen vil vi gå tettere på veiarbeidet og argumentene for å etablere en ny veiforbindelse mellom beboerne på Vest-Torpa og sentrumsfunksjonene som lå på Dokka og Odnos.

Av uvisse grunner ble den gamle bygdeveien fra Vest-Torpa og Dokka lagt ned i 1859. Kun få år etterpå startet et arbeid med å etablere en ny veiforbindelse. Første dokument i det skriftlige argumentasjonsarbeidet for å etablere en bygdevei finnes i et brev datert 14. juli 1866, fra veikomiteen til formandskapet i Nordre Land. I brevet ble det etablert en veisak, der veikomiteen argumenterte for at det måtte opparbeides en ny bygdevei, og at det var behov for en forbindelse mellom Vest-Torpa og Randsfjorden:

En ny Bygdevei bliver oparbejdet fra Valhovdbergene med Bro over Dokka til Pladsen Kværnsveen forefter den opstukne og paa Kartet betegnede Linie med Sidevei op til Aamodts Kirke.¹³

Til brevet skal det ha fulgt et kart som viste den foreslåtte veilinje. Dessverre finnes ikke dette i arkivene.¹⁴ Det finnes heller ikke flere kilder om saken fra dette året. Tre år senere, i 1869, ble imidlertid veisaken tatt opp igjen. Denne gangen var det Amtsmester Haldor Fælde som fremsette sine argumenter for en ny vei fra plassen Gaukrud på Vest-Torpa til den nye chauseen på Dokka Bru. På dette tidspunktet var det amtsmannen som hadde ansvaret for og styrte byggingen av bygdeveiene i sitt amt, i motsetning til hovedveiene som ble styrt av vegdirektør-embetet i Indredepartementet. Fældes argumentasjon for å etablere en ny vei var at eksisterende vei ikke dugde når folk skulle til handelssteder eller når de måtte møte til kommunale anliggender. Han mente at de vel 1000 innbyggerne på Vest-Torpa ville lide økonomisk av mangelen på en veiforbindelse. Fælde skrev:

(...) som Forbindelsesled mellem Vestthorpen og den nye Causee hvoretter vore nærmeste Afsætningssteder haves, eller til Nord- og Østsinnen, hvor Sognets Medlemmer ifølge Herredsforbindelsen ofte maa møde i Komunale Anliggender er den af ringe Betydenhed.¹⁵

For amtmesteren handlet det om å koble Vest-Torpa tettere på den etablerte vei-chausen ved Dokka. Samtidens vegsystem gjorde at Vest-Torpa ble liggende en mil lengre bort fra handelsstedene enn hva kartet tilsa. Fælde mente dessuten at innbyggerne på Vest-Torpa hadde krav på å få igjen veien de hadde mistet ti år tidligere (1859).

I samme brev fortsatte Fælde med å skissere to ulike veialternativer. Det første veialternativet var en vei og bru over Skolmen og Dokka til Brudalen. Dette alternativet anså han som det raskeste. Samtidig mente han at forslaget var urealistisk, siden en bru over Dokka ville bli for kostbart. Fældes andre veiforslag gikk ut på å ta opp igjen den gamle bygdeveien som ble lagt ned i 1859.¹⁶ Etter dette forslaget ble det så stille rundt veisaken for en stund.

Først i mai 1875 ble veisaken tatt opp igjen. Denne gangen ble saken lagt fram for Nordre Lands formandskap. I sakspapirene ble det gjort rede for tre veialternativer, hvor første veialternativ var

¹³ 14. juli 1866, N.L.F.J. Nr. 129/66 ??/453/66

¹⁴ Året etter (1867) ble Valhovd bru over dokkavassdraget bygget (Sollien 1990, s.33).

¹⁵ Brev av 16.01 1869, Haldor Fælde.

¹⁶ Brev av 16.01 1869, Haldor Fælde.

den sammen veilinje som Fælde skisserte i 1869, og som var en veilinje over Skolmen og Brudalen. Andre veialternativ var en veilinje som fulgte den prosjekterte Øst-Torpveien til et sted mellom Stomlien og Skogen, og gikk over Dokka nord for Kjøluamotet. Det tredje veialternativet gikk på Vestsiden av Dokka opp til gården Lid og fulgte stort sett den nedlagte Vest-Torpveien. Også dette alternativet liknet den muligheten Fælde skisserte i 1869. I saksframlegget ble det imidlertid argumentert for at det kun var den første veilinja som var aktuell, siden alternativ to ville bli for kostbar og tredje alternativ ikke vil bli noe bedre enn veien som ble lagt ned i 1859.¹⁷ Det ble med andre ord argumentert for at linjen over Skolmen og Brudalen var rimeligst å bygge, ga best fremkommelighet og ivaretok Øst- og Vest-Torpas interesser på best mulig måte: «Trods disse Vanskeligheder frembyder denne Lini flere Fordele fremfor de to andre foreslaaede. Den er ulige billigere at bygge, og rammer bedst af alle Linier baade Øst- og Vestthorpens Interesser».¹⁸

Det gikk ikke lange tiden fra beslutningen om at veialternativet over Skolmen og Brudalen ble besluttet før veiplanen forelå. Alt i 1876 var planen for brua klar og ble sendt Fælde som nå var blitt ordfører, til gjennomsyn. I dette skrevet undertegnet W.F.K. Christie, forelå de tekniske spesifikasjonene som fulgte brua. Skrevet viser blant annet at den lokale bonden T. Skolmen som bodde på Skolmen, fikk ansvar for materialtilførselen av tømmer til brua, mens hengsler, skruer og jernbeslag ble sendt fra Gjøvik. Christie understreket også behovet for en dugelig formann til å lede selve bruarbeidet:

Hr. Ordfører Felde!

Herlagt fremsendes Tegningen/r til Dokka Bro under Skolmen idet bemærkæs, at Overslaget med Materialfortegnelse er beroende hos T. Skolmen. Den oprindelig bestemte Længde paa Broen bør saavidt muligt bibeholdes. Hængsler med Skrulbolter og andet Jernmaterial skal blive rekvirerte saa snart som muligt og afsendt til Gjøvik. Paa Grund af den Nøiagtighed hvormed Brokarrene maa opføres, bør Arbeidet drives med leiede Folk under Ledelse af en duelig Formand.

Lillehammer

Ærbødigst

W F K Christie¹⁹

I perioden februar til april 1877 ble brua som forbandt Skolmen og Brudalen reist (Reksten et al. 2021, s.105). Brua ble bygd som en overbygd trebru i fagverk av typen Howes bru etter forbilde av den amerikanske konstruktøren William Howe, som fikk flere patenter på fagverkskonstruksjoner i tre i 1840. Howes bruer var også mye brukt i jernbanebruer (Reksten et al. 2021, s. 105). Brua hadde et spenn på 40 meter. Korrespondansen fra byggeperioden gir innblikk i arbeidet med brua og viser at det var utfordringer knyttet til materialer som skulle brukes. Da brua så sto ferdig i slutten av april 1877, sendte den ene av de to oppsynsmennene O Strand følgende rapport til veimester Christie, datert Skolmen 21. april 1877.

Hr. Veimester Christie

Da jeg ved at De interesserer Dem at faa Underretning om hvorledes det er gaaet til med Broarbeidet skal jeg herved ærbødigst tillade mig at indberette:
Broen er nu ferdig med alt Arbeide undtagen omtrent det halve af Kjørebanen, hvilket maa

17 Brev til Norde Land Formandskap, datert 5 Mai 1875.

18 Brev til Norde Land Formandskap, datert 5 Mai 1875.

19 følge hans Skrift af 20/11 Sendt ham tilbage Brotegningen den 22/11 76

udsettes fordi at man mangler Planker.
Veien er udmureret sydover frå Broen i en
Afstan af 140 Alen og de Slyter som var
indlene Bergene opmuret.
Arbeidsudgifterne for Muring, Tømmermands
arbeide og Veiarbeidet beløber sig til cirka 1400 Spd
Ingen Mand ar kommen til Skade under
Arbeidet.

Ærbødigst
O. Strand

Arkivmaterialet antyder at formannen gjorde noen feil under byggeprosessen slik at det var behov for å bygge om brua. Det bidro til økte kostnader.²⁰

Veien over Brudal og Skolmen var imidlertid ikke de eneste bygdeveiene som ble anlagt i dette tidsrommet. Kort tid etter at Skolmen bru var reist og veien anlagt, skjedde det ytterligere utvidelser av infrastrukturen i området. I 1891 ble bygdeveien fra Brudalen til Gaukerud bygget, og kom inn på veien Solbakken (Gaukerud) – Folkvang (Korsvoll) som var bygd før 1850.

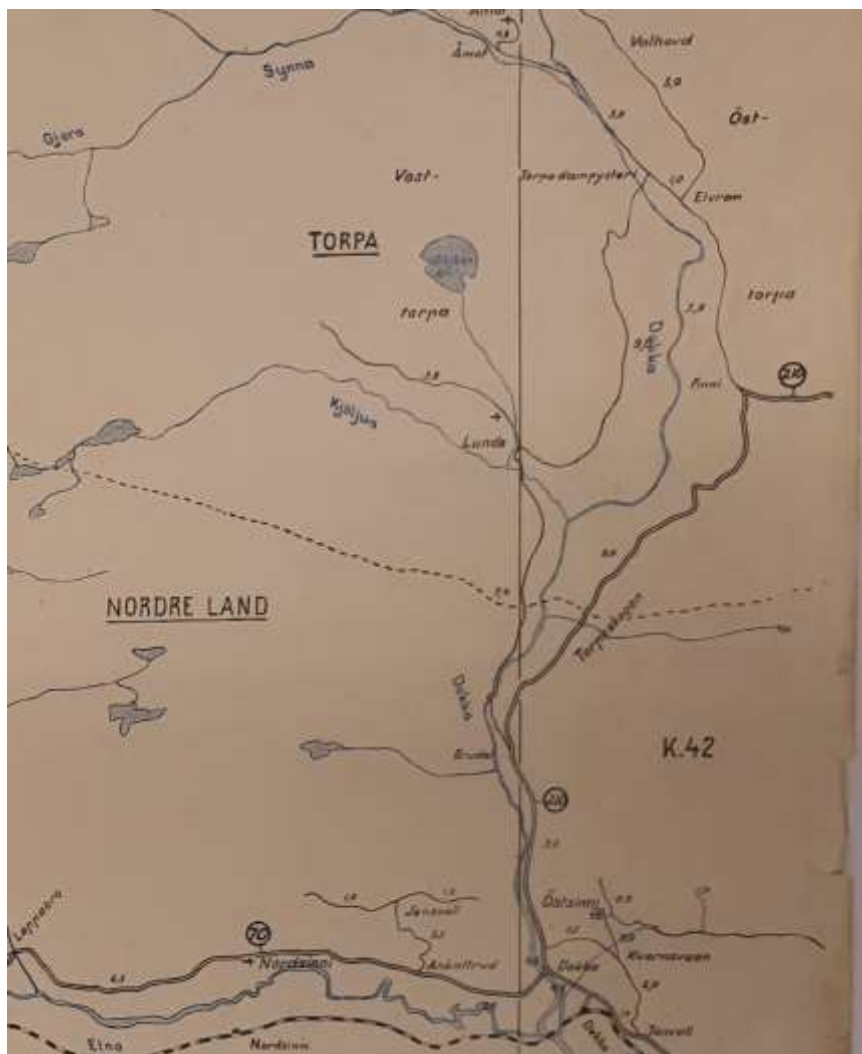
Hvordan ble så denne veien over juvet, som amtmann Fælde i første omgang mente ville bli alt for kostbar på grunn av topografien i området, opplevd i sin samtid? I samtidens topografiske beskrivelser ble bygdeveien fra Brudalen til Vest-Torpa beskrevet som en bakket og tung grusvei.²¹

Veien er bygget som grusvei, kjørebredde 3.75 m., med innskrænkninger, maksimumstigning fra Brudal til Solbakken 1:12, Solbakken – Folkvang opp til 1:7. Veien falder fra Brudal med 1:15 ned til Dokka, som passeres med Skolmen bro (40 m. Howes bro, bygget ca 1876), stiger derfra på vestsiden af Dokka med 1 paa 12 til 1 paa 15 nordover op til Solbakken (Gaukerud) i nærheden av Lunde kirke (540 m. o.h), gjennom til dels brat skraaterræn.

Med disse innblikkene i veietableringen i 1877, forlates de landskapsmessige endringene som skjedde i området under siste halvdel av 1800-tallet. I den videre beskrivelsen av områdets landskapsmessige endringer er det nye nasjonale retningslinjer for utdanning og skolegang som virker inn på bruken og forståelsen av området.

²⁰ brev signert Johannes Lunde skrevet til sin sønn i Amerika 05.08.1877.

²¹ Oversikt over de offentlige veie i Christians amt, ved udgangen av aaret 1896, Opptrykk av Statens vegvesen Oppland, s. 13

Kart fra 1941 som viser hvordan veien fra Brudal til Skolmen forbandt Torpa til de sentrale områdene på Dokka.

2.2 Skolmen krets blir til

Med ny veiforbindelse mellom Brudalen og Skolmen og bru over elva Dokka var det tilrettelagt for nye forbindelser mellom gårdene på hver side av det bratte elveleiet. Likevel var det nasjonale lovendringer som bidro til at strømmen av voksne og unger gradvis fant sin daglige rute over Skolmen bru, og til at gårdene på hver sin side av elva fikk karakter av å være en krets eller bygd.

I 1889 ble det gjort endringer i skoleloven, også kalt Folkeskoleloven av 1889, Lov om Folkeskolen paa Landet. Loven etablerte grunnlaget for enhetsskolen der alle barn mellom 7-14 år skulle ha mulighet til å gå på en folkeskole, og forutsatte at hvert Hherred skulle inndeles i egne skolekretser.²² I 1892 ble derfor gårdene Stomlien og Brudalen overført til det som ble til

²² <https://www.norgeshistorie.no/kilder/industrialisering-og-demokrati/K1549-Lov-om-folkskole.html>

*Skolmen skolekrets*²³, der ungene på østsida av elva, og som tilhørte Stomlien-eiendommene og Brudal-eiendommene, fikk sitt skoletilbud på Skolmen. Skolmen skole ble imidlertid først bygget 1909.²⁴

Til skolene ble det lagt to avdelinger: «første avdeling- Småskolen- beregnet på barn fra 7-10 år, og andre avdeling beregnet på barn fra 10-14 år».²⁵ Etableringen av Skolmen krets innebar at barna i området møttes til felles undervisning 12 uker hvert år. Da Folkeskoleloven ble revidert i 1936, ble det undervist rundt 30 uker i året på Skolmen skole. I 1946 fikk skolebygget også påført en hel annen etasje, trolig for å kunne huse den økte elevmassen.²⁶ I årene mellom 1952 og 1956 ble imidlertid skolen sentralisert til Dokka barneskole, og byggets funksjon som lokal grendeskole opphørte.

Etableringen av Skolmen skolekrets betydde slik sett starten på det som etter hvert fikk navnet Skolmbygd, med sitt nedslagsfelt på begge sider av Dokka. Bygdas livsnerve var veien med brua over Dokka, mens det offentlige og sosiale møtepunktet i bygda var Skolmen skole. I tillegg var elva den avgjørende transportåren som gjorde at bøndene i bygda fikk fraktet tømmeret sitt til Randsfjorden og siden til Drammen. Det var disse strukturene som satte rammer for hvordan landskapet i bygda ble brukt og formet. Det dreide seg om flere parallelle landskap: et jordbruks- og skogbrukslandskap som gradvis gjennomgikk en modernisering som i samfunnet ellers, et industrilandskap med fløting og etter hvert oppdemming, og ikke minst, et veilandskap som la til rette for forflytning av folk, varer og dyr, og etter hvert også motoriserte kjøretøy.

Skolmen skole fra 1922-23. Huset er ombygd etter at bildet er tatt. Bildet er hentet fra https://www.geocaching.com/geocache/GC20G6G_skolmen-bru?guid=63b8cef2-1138-4f1c-aec9-5c38d5f04390

23 Ødegaard, Sven-Erik 2008. *Boka om Land XV. Østinni – Grend-bosted-familie*. Nordre Land kommune, s. 31

24 Befaringsnotat Lars Stålegård, Randsfjordmuseet 06.01.2020

25 <https://www.norgeshistorie.no/kilder/industrialisering-og-demokrati/K1549-Lov-om-folkskole.html>

26 Befaringsnotat Lars Stålegård, Randsfjordmuseet 06.01.2020

2.2.1 En gradvis modernisering av veilandskapet

Skogbruks- og jordbrukslandskap på Skolmen og Brudalen var tydelig preget av årstidenes syk- lus: skogsdrift vinterstid, hektisk fløtningsvirksomhet på Dokka i vårmånedene, og dyrking- og beitevirksomhet i området gjennom våren, sommeren og høsten. Da skolebussen og andre moto- riserte kjøretøy etter hvert begynte å ferdes langs den bratte veien fra Brudalen til Skolmen, ble dette også gradvis et motorisert landskap.

De historiske dokumentene viser imidlertid at selv om brua var ferdig bygget, var den ikke et fast og naturliggjort element i landskapet som gikk fri for diskusjon. Alt i 1891 kom det innspill om å utbedre brua, ved å etablere et midtfar av sten under broa «til mulig forebyggelse av den- nes ombygning i nærmeste framtid».²⁷ Ombygging av brua var også en sak som ble tatt opp igjen i 1894, da kommunen ønsket anbud på ombygging.²⁸ I 1931 ble reparasjon av brua løftet fram som en sak, da det søkt om reparasjoner av brua og rassikring av veien – utbedringer som ble anslått å koste vel 6000 kroner.²⁹ Dette var kostnader som var langt større enn hva Nordre Land selv kunne bekoste på eget budsjett. Derfor søkte kommunen støtte til halvparten av kost- nadene hos fylket og staten, men fikk avslag. Overingeniøren i fylket så seg ikke i stand til å be- vilge midler til installasjoner langs en bygdevei «som har mest interesse for Torpa».³⁰ Dermed virker det ikke som det skjedde ytterligere reparasjon av brua denne gangen heller.

Omtrent ti år senere, og etter at andre verdenskrig hadde brutt ut, ble det søkt om penger til bru. Situasjonen var at den brua som ble bygget i 1877, hadde blitt sprengt for å hindre tyskernes in- vasjon. I 1941 ble det søkt om penger til ny og lett bru der den gamle hadde stått. Øverste bilde i avisoppslaget viser oppbyggingen av en ny Skolmen bru i 1941.³¹ Også denne gangen ble det bygd en trebru, konstruert i fagverk, men uten tak.

Heller ikke den nye brua fra 1941 lå lenge før spørsmålet om vedlikehold og reparasjoner meldte seg. Femten år etterpå, i mars 1956, meldte Torpa bilruter om at de ikke lenger turte å kjøre med buss over brua på grunn av bruas dårlige forfatning. De mente også at var forbundet med stor fare for ulykker om bussene fortsatte å kjøre over brua. Torpa bilruter ville derfor, inn- til brua og veien ble utbedret, legge sine ruter om Øst-Torpa.³² På tampen av året 1956 kunne så ordfører i Nordre Land Odd Brekke, melde om at vegarbeidet i kommunen var blant årets sats- ninger, og at vegen mellom Dokka og Vest-Torpa var den viktigste. Skolmen bru skulle bli re- parert i løpet av 1956 slik at bussen igjen kunne kjøre over brua, riktignok ved at passasjerene gikk ut av bussen før brua ble passert. Brua skulle også bli farbar for mindre biler. Tungtrafik- ken måtte imidlertid kommunen fortsatt omdirigere om Øst-Torpa. I samme avisoppslag gikk det fram at kommunen arbeidet med å få på plass en ny veiplan på vestsida av Dokka opp mot Torpa.³³ Dette skjedde i forlengelse av en veidiskusjon som startet opp alt på 1930-tallet, og som handlet om å sette 300 arbeidsledige i arbeid med en vestsidevei.³⁴ Året etter ser det også

27 Samhold 05.08. 1891

28 Samhold 14.02.1894

29 Vestopland 19.01 1931

30 Oppland Arbeiderblad 23.05 1932.

31 Vestopland 28.03. 1941

32 Oppland Arbeiderblad 27.03 1956.

33 Oppland Arbeiderblad 30.12. 1956.

34 I denne anledning ba kommunen om lån fra Staten om lån til å komme i gang med vestsideveien. Vestopland 19.01 1931

ut til at vestsideveien var den ideen som vant fram, siden brua ble vedtatt revet kun ett år etter at den ble utbedret (1957).

Vedtaket må ses i lys av veien og brua som helhet som gikk gjennom et bratt og krevende landskap. Siden veien ble etablert, bød den på rasutfordringer, og måtte utbedres i flere omganger. Dette skjedde i mellomkrigstiden, første gang i 1922, da det var behov for å bøte på den store arbeidsledigheten i kommunen og sette de arbeidsledige skogs- og tømmerarbeiderne i virksomhet.³⁵ Året etter, i 1923, var det et så kraftig regnvær i området at 100 meter av veien over juvet raste ut.³⁶ I 1931 var den rasutsatte veien igjen et tema og det ble søkt om midler til veiutbedring.³⁷

Dokka ved Skolmen bru. Foto: Widerøe. Eier: Lands museum

35 Da satte også Nordre Lands Herredstyre i gang utbedringer av veien mellom Brudal og Skolmen. Vestopland 06.02 1922.

36 Vestopland 31.10 1923.

37 Vestopland 21.03.1931.

2.3 Det industrielle landskapet: fløting og vannkraft

Elva Dokka har vært og er en sentral struktur og ferdselsåre som beveger seg gjennom det området som ble til Skolmen krets. Tett knyttet til elva var skogbruket og den tidlige industrielle utnyttelsen av elva med transport av tømmer, og utnyttelsen av de kreftene som lå i vannmassene. Grønvold Sag og Mølle på Øst-Torpa er et eksempel på en virksomhet som ble etablert lengre opp i vassdraget midt på 1800-tallet, og som utnyttet kreftene i elva. Dokka er også karakterisert som en god og billig fløte-elv, siden de bratte elvebreddene hindret at tømmer ble liggende igjen». ³⁸

Det er ikke rom for en omfattende beskrivelse av den tidlige industrielle virksomheten som tømmerfløtingen var en del av her. Frakt av tømmer på elva, dvs. tømmer som kom fra skogene og gårdene som lå langs med elva, var imidlertid en sentral virksomhet på Dokka gjennom flere hundre år. ³⁹ Tømmer ble fløtet ut til Randsfjorden og videre til Drammen. Tømmervirksomheten preget områdene langs med elva ved at det ble etablert egne tømmervelt der tømmeret ble lagret til vårflommen var såpass kraftig at det var på tide å få stokkene uti. I boka *Brøtning og brøtningsfolk gjennom tidene* (1990) gir forfatteren Gudmund Moren en detaljert beskrivelse av alle veltene langs elva:

Videre sørover langs Dokka lå veltene på rekke og rad. På vestsida fantes Ekornstokkrenna, Skolmrensla (eller Jørgenstuveita), sør for den gamle Skolmbrua, Sveumsrenna (dette var ei velte med mye tømmer, og Fosserenna like ovenfor Helvetesfossen. På østsiden var det og mange velt. Tømmeret var lagt opp i store mengder ved Stomlirenna, den store Brudalsrenna, Midtsverrenna, Ismølirenna og rensla ved Helvetesfossen (navnet er og skrevet Elvetesfossen). ⁴⁰

Også på vest-sida av Skolmen bru var det en velteplass for tømmer, og det ble fraktet tømmer med hest ned i liene på vestsida av Skolmen.

Det var store forskjeller i hvor mye tømmer som preget Dokka hvert år. Morens beskrivelser av tømmermengden fra 1850-årene og fram til 1950-tallet gir imidlertid et innblikk i det volumet av stokker som preget elva og landskapet deler av året: I 1847 var mengden tømmer på 7-8000 m³, noe som tilsvarte vel 3000 stokker. Tretti år seinere økte volumet til 20.000 m³ (1876). Det tilsvarte rundt 7500 stokker på elva. ⁴¹ Veksten fortsatte utover mot slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900, helt fram til våren 1922, da mengden tømmer ofte oversteg 60 000 m³. Etter 1922 kom et merkbart fall, da skogbruksnæringen opplevde minsket etterspørsel og synkende priser. Mellomkrigstida fikk et sterkt preg av krise i skogsbygder som Torpa med stor arbeidsledighet, der de ledige hendene som beskrevet ble satt til å utbedre veilandskapet i stedet. Tross krise var det flere år med store tømmerkvanta som beveget seg nedover Dokka i vårmånedene. 30-40.000 m³ var den normale mengden med tømmer. Gjennom krigsårene ble det dårligere, med et snitt på 20-25.000 m³ tømmer. Rundt 1950 stabiliserte mengden av fløtningstømmer i Dokka seg på 25-30.000 m³. ⁴²

38 Moren, Gudmund 1990. *Brøtning og brøtningsfolk gjennom tidene*. Bokkomiteen, Dokkavassdraget, s. 13.

39 Ibid, s. 6.

40 Ibid, s. 17.

41 Ibid, s. 28.

42 Ibid, s. 30.

På 1950- og 1960-tallet skjedde det vesentlige samfunnsendringer som bidro til at stadig mer tømmer ble kjørt på bil. Samtidig pågikk det en sentralisering på bygda, og fraflytting av grenedene langs Dokka.⁴³ Som Moren beskriver, hadde skogsarbeideren nesten alltid vært småbruker og skogsarbeider, og levd av denne kombinasjonen. Fløtinga skjedde i mellomssesongen, etter vinterhogsten, før våronna. Slik var situasjonen til langt ute i 1950-årene. På 1950-tallet åpnet det seg nye muligheter for småbrukerne med arbeid i industrien eller på anlegg, gjerne fulgt av flytting eller pendling til by og tettsted. Fra å være lønnsarbeidere på sesongbasis ble stadig flere heltidssysselsatte i ett yrke.⁴⁴

I en slik situasjon ble det vanskelig både å drive småbruk og å være med i fløtinga. Gjennomføringa av fløting i Dokka forutsatte at en stor prosent av mannfolka i arbeidsfør alder i distriktet var disponible. I 1962 var 66 brøtningskarer og 12 damkarer i arbeid langs hele Dokka, men det var en sviktende rekruttering til yrket. I 1969 var det slutt. 1969 ble siste året for fløting på Dokka.⁴⁵

Tømmervelt ved Skolmen, bildet er hentet fra boka *Brøtning og Brøtningsfolk gjennom tidene*. Bilde hentet fra Morens bok *Brøtning og brøtningsfolk gjennom tidene* (1990, s 17).

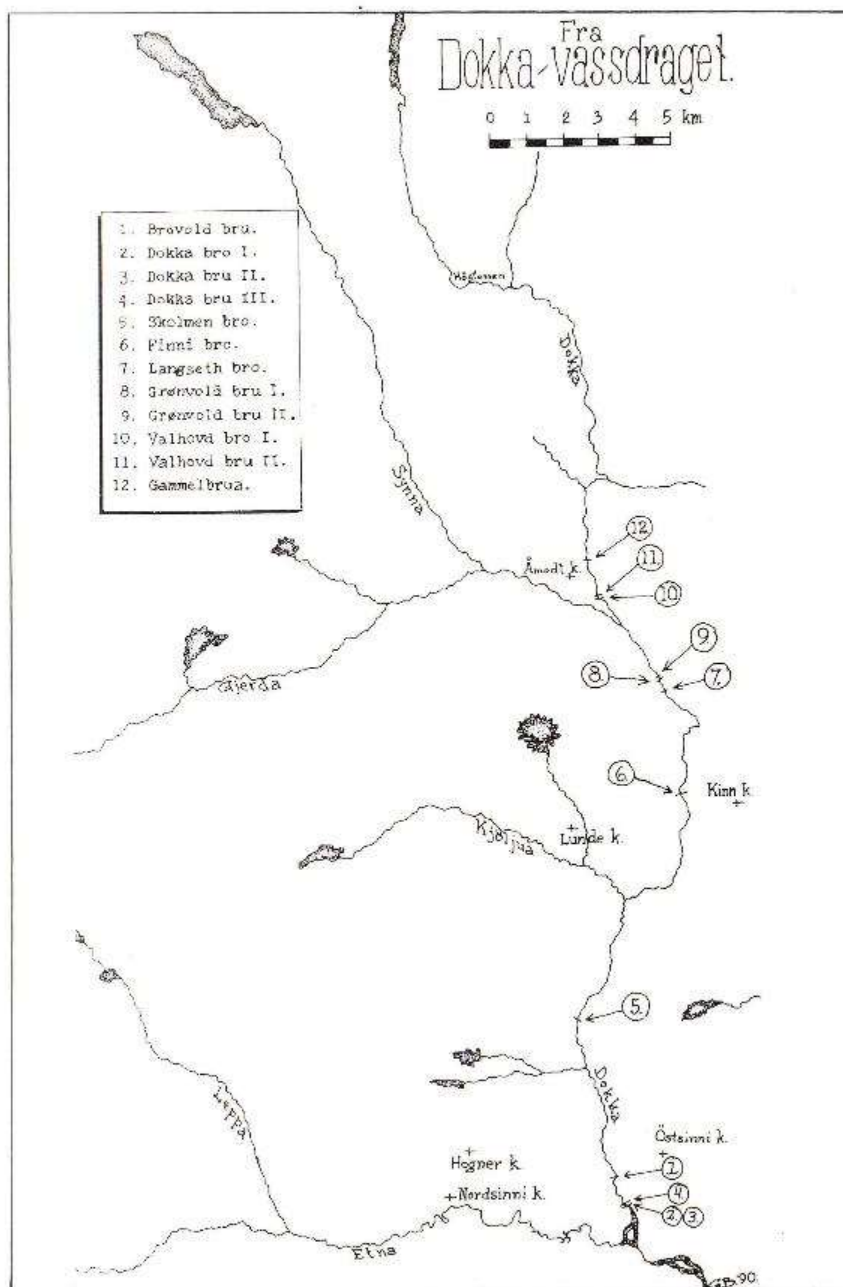
Selv om fløtinga gradvis forsvant, ble ikke elva liggende ubrukt. Kort tid etter at fløtevirksomheten ble avviklet, skjedde det en utbygging av kraftressursene i elva. Ved kongelig resolusjon av 26. juli 1985 fikk Oppland Energi tillatelse til erverv og regulering for kraftutbygging av Dokkavassdraget, og i 1989 ble magasineringen og kraftverkene satt i drift. Kraftverket Torpa kraftverk kom i drift høsten 1989 og medførte redusert vannføring i Dokka-Etna, spesielt i

43 Ibid s. 176.

44 Ibid, s. 176.

45 Ibid, s. 5.

Dokka.⁴⁶ Torpa kraftverk lå lengre oppe i elva, dvs. på Nord-Torpa, og ble satt i drift i 1989, og Kjølua kraftverk ble satt i drift i 1990. Etter dette ble vannføringen i Dokka gjennom Skolmen krets mindre og vannet varmere.

Kart som viser alle bruene over Dokka. Kartet er hentet fra: https://www.geocaching.com/geocache/GC20G6G_skolmen-bru?guid=63b8cef2-1138-4f1c-aec9-5c38d5f04390

46 Gregersen et al. 2008. Bedre bruk av fiskeressursene i regulerte vassdrag i Oppland – Fagrapport 2007. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernmynd. Rapport 1/2008. s. 28

2.4 1957 – 2021: Brua rives, og Skolmen krets glir gradvis over til å bli en bakevje.

«Bosettinga langs fløtingsvassdraget Dokka preges av klare grendedannelser. Grendene er adskilt av større nesten ubebodde områder. Miljøet innenfor grendene var tett, gjennomsliktig med mange band grendefolk imellom.⁴⁷ Slik beskrev Moren lokalsamfunnene langs Dokka i sin bok om fløtingens historie i Dokka. Fra det tidspunktet Skolmen bru (1957) ble revet og den daglige ferdselen over elva stoppet opp, skjedde det flere overgripende strukturelle endringer som virket på livet i Skolmen, og på bruken av områdene.

Som beskrevet opphørte fløtningsvirksomheten ti år etterpå (1969), og noe senere ble også elva regulert (1989). Med endret vannstand sluttet isen å legge seg på elva vinterstid. Tidligere hadde isen vært vintervei for folket i bygda og bidratt til å opprettholde forbindelsene mellom gårdene på hver side av elva. Når isen ikke lenger la seg, ble det vrient for folk å ta seg over elva.

Samtidig skjedde det en fraflytning og folket forlot juvområdet som et område til bruk i hverdagen. Med fraværet av bru og is ble det som hadde bundet lokalbefolkningen på hver side av Dokka sammen, brutt. Gradvis ble elva og det bratte juvområdet som omkranset elva, forlatt. Området som tidligere hadde vært dyrket og beitet, grodde igjen, noe som også er tydelig på flyfotoene fra området fra perioden mellom 1970 – 2016.⁴⁸

Fra brua ble revet i 1957 for vel 65 år siden og fram til i dag, ble juvområdet med andre ord gradvis til en bakevje. Lokalbefolkningens daglige aktivitet i området som var knyttet til næring og læring opphørte, og området ble etter hvert et sted for noen få: for grunneierne som drev skogen i området og for en og annen fritidsfiskere som fisket på elvas ørret og abbor, gjedde og niøye.⁴⁹

2.5 Oppsummering

Dette kapitlet har belyst de ulike strukturene og ferdselsårene som har gått og går gjennom juvområdet på øst- og vestsiden av Dokka fra midten av 1800-tallet og fram til i dag. Arbeidet for en ny vei fra Stomlien og Brudalen til Skolmen og de endringer den nye veistrukturen førte med seg i området er blitt løftet fram. Også de bruksmessige endringene som næringsaktivitetene skogdrift og fløting medførte, er blitt kommentert. Tilsvarende har reguleringen av elva, omleggingen av veisystemet og den gradvise gjengroingen og fraflyttingen fra området blitt vektlagt. På et overordnet plan har kapitlet vist hvordan aktivitet og bevegelse har formet og skapt landskap, og det har løftet fram hvilken betydning strukturer som tilrettelegger for bevegelse av mennesker og gjenstander, har hatt for de fortetninger og utkantskaper som har skjedd i området.

47 Moren, Gudmund 1990. *Brøtning og brøtningsfolk gjennom tidene*. Bokkomiteen, Dokkavassdraget, s. 22

48 Finn historiske kart

49 Lund, E. 2007. *Fremmed fisk i to fylker. Introduserte fiskearter i Buskerud og Oppland*. Naturkompetanse rapport 2007, Gregeresen et al. 2008. *Bedre bruk av fiskeressursene i regulerte vassdrag i Oppland – Fagrapport 2007*. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernnavd. Rapport 1/2008.

3. Fortellinger om gjenoppdagelse

Hvilke hendelser som utgjorde starten på prosjektet Dokkajuvet natur- og kulturområde, er vanskelig å avgrense. Trolig er det mer presist å omtale hendelsene som fant sted som parallelle oppspill og som fortellinger om hvordan områdets ulike verdier ble gjenoppdaget. Nedenfor blir tre slike oppspill beskrevet. De retter seg mot oppdagelsen av områdets kulturhistorie, dets naturverdier og dets potensiale for utvikling.

3.1 Områdets kulturhistorie gjenoppdages. På jakt etter de gamle brukara.

En fortelling som kom fram i intervju med en av de lokale fastboenede ble fortalt av Lillian Stomlien Berget. Selv hadde hun, hennes tante Gunnhild og bonden Thomas S. Brudalen funnet tonen i en felles interesse for områdets lokalhistorie. En dag bestemte de tre seg for å ta turen og kikke etter de gamle brukara nede i Dokkajuvet. «Vi dro på befarings», forteller hun. Lillian understreker at tanten dessuten var veldig opptatt av skolehuset på Skolmen, og de gamle kakao-koppene som var der. Lillian fortalte: «Uansett, under den befaringsen så begynte tante å fantasere om å sett opp igjen brua – og hun dreiv og lurte på hvordan vi kunne gjøre det». Under befaringsen som startet på vestsida hadde de tre funnet fram til det gamle skolehuset og etter hvert også til de gamle brukara som sto ved elva.

Under befaringsen som ifølge Lillian skal ha skjedd rundt 2005, dukket ideen om å sette opp en ny bru opp. Likeledes hadde de tre funnet det så trivelig i området nede ved det gamle brukaret, at de i etterkant hadde søkt om penger fra velforeningen i bygda *Djupåa Vel*, om å få sette opp en benk der. Mye tyder på at de fikk penger til benken.

Kort tid etter befaringsen, dvs. i 2007, ble det også sendt en søknad til Nordre Land kommune fra nettopp Djupåa Vel om å få sette opp en hengebru over elva. I søknaden signert Geir Otto Andersson ble det vist til en gammel lovnad som hadde ligget i fylkesvedtaket da brua ble revet i 1957, nemlig at bygda skulle få en ny gangbru. I søknaden sto det: «Etter oppdrag fra styret i velet har Thomas S. Brudalen tatt kontakt med kommune og fylke i denne saken og han har funnet at det finnes et fylkesvedtak om at etter at Skolmen bru ble revet så skulle det settes i stand en gangbru», dette vedtaket er fra 1957.⁵⁰ Som svar på utspillet om bru svarte kommunen at de var positive til tiltaket, men at det ikke var kommunens ansvar å sette i stand en slik bru. Likevel var de åpne for at velet kunne søke kommunen om tilskudd til et slikt tiltak, forutsatt at det ble satt opp en kostnadsplan og finansieringsplan.⁵¹

I dette tidlige utspillet til en ny gangbru skjedde det flere ting. Det gamle veilandskapet og kulturhistorien som er forbundet med veien og brua over elva, ble gjenoppdaget. Samtidig ble det plassert installasjoner i landskapet som kjennetegner rekreasjons- og fritidslandskapet. På

⁵⁰ Søknad fra Djupåa Velforening til Nordre Land kommune, 22.10. 2007. Lands museum.

⁵¹ Brev til Djupåa Velforening ved Knut Schørlien fra Norde Land kommune ved Annbjørg Backer 14.02 2008. Lands museum.

østsida av elva, ved det gamle brukaret, ble det satt opp en benk. Siden skjedde det også en gradvis rydding av det gamle veilandskapet for å muliggjøre ferdsel i området. Likevel ser det ut til at utspillet om en ny gangbru over Dokka strandet her.

Den neste fortellingen ligger tettere opp mot vår tid. Også her skjedde det en gjenoppdagelse av området, men ut ifra andre naturfaglige perspektiv.

3.2 Områdets naturverdier oppdages. Fra skogbruk til naturvern

Parallelt med gjenoppdagelsen av områdets kulturhistorie løp en tilsvarende prosess knyttet til oppdagelser av juvområdets naturverdier. Gjennom prosessen ble området omdefinert og gikk fra å være et utilgjengelig juv-, elve- og skogområde til å bli å bli ansett som et område med naturverdier og til sist bli et verneområde med egne verneklausuler.

Arbeidet med å kartlegge områdets naturkvaliteter startet opp i 2007, da det ble foretatt en nasjonal bekkekløft- og naturtyperegistrering i området i regi av Fylkesmannen i Oppland. Bekkekløfter var på dette tidspunktet en forvaltningsprioritert naturtype på nasjonalt nivå. I registreringene ble områdets naturkvaliteter knyttet til de fuktige miljøene i kløftene. Det ble gjort funn av rødlistearter og enkelte internasjonalt sjeldne arter.⁵² Registreringene vurderte området til å ha en naturverdi på 4, som befinner seg mellom regional og nasjonalt verdinivå. I tillegg var det blitt foretatt Miljøregistrering i skog, som også framhevet verdiene til området.⁵³

Registreringene la grunnlaget for at Fylkesmannen i Oppland og Viken Skog så potensial for å få til en prosess med frivillig vern av området. Det innebærer at skogeierne selv tilbyr skogarealer til vern, mens skogeiersamvirkene bistår skogeierne i forhandlinger med vernemyndighetene om betingelser og erstatning. Dersom skogeier og vernemyndigheter ikke blir enige, kan skogeieren trekke seg fra prosessen. Frivilligheten er med andre ord en sentral del av prosessen.⁵⁴

En sentral initiativtaker i prosessen med å verne skogområdene langs Dokka, var Hans Hasvold, som eier områder på vestsida av Dokka med Skolmdalen. Ifølge Hasvold var han tidlig ute med å foreslå skogområdene som grenset til Dokka til et naturområde for frivillig vern. «Jeg var blant de grunneierne som gikk i bresjen for å etablere juvområdet som verneområde», fortalte Hasvold. Initiativet skjedde i samråd med Viken Skog, som fungerer som en fasilitator mellom skogeierne og fylkesmannen/staten. Hasvold fortalte at da han tok initiativet til vern, var det alt en stor interesse for vern i Viken skog og hos fylkesmannen. De var veldig interessert i å verne: «Det var også et ønske om å trekke området opp mot Grønvold Mølle» (intervju Hasvold).

Vern av skog betyr tapte inntekter for grunneierne. Samtidig forelå det allerede restriksjoner på bruken av områder. Det forelå begrensninger tilknyttet vassdraget og gjort kartlegginger av vesentlige naturverdier.⁵⁵ Mot denne bakgrunnen mente Hasvold, at det var bedre med en erstatning. Han sa: «Ved vern av skog så vil vi jo miste inntekter, men med de restriksjoner som

52 Rapport: Dokka v/Brudalen/Medåa/Skolmdalen, Høitomt og Gaarder 2007

53 Brev fra Viken Skog til grunneiere, Kongsberg 15.april 2016.

54 <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kld/nyheter/2021/regjeringa-venar-15-skogomrade-i-vestland-innlandet-og-trondelag-fylke/id2839597/>

55 I loven om vassdrag blir det blant annet påpekt at det langs bredden av vassdrag med årsikker vannføring skal opprettholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte som motvirker avrenning og gir levested for planter og dyr. Lov om vassdrag og grunnvann §11.

knytter seg til vassdrag – så er det bedre med en god erstatning på området». Videre fortalte han at reaksjonen på verneforslaget var positiv blant andre grunneierne: «For du får heller ikke skatt på vernet skog». Det var også noen som var negative, men kun et fåtall» (Intervju Hasvold).

Det er vanskelig å si med sikkerhet når de første initiativ til frivillig vern ble tatt. I 2016 ble det avviklet et eget møte om frivillig skogvern på Dokka Camping, arrangert av Viken skog og der alle skogeierne i området ble invitert. I invitasjonen sto det: «Dette brevet sendes til alle eiere registrert på begge sider av Dokka mellom Kjøljua og Dokka tettsted. Flere av dere har tidligere vært involvert i og informert om prosess med mulig frivillig vern av skog langs elva». ⁵⁶ I invitasjonen ble grunneierne gjort oppmerksomme på naturregistreringer som var blitt foretatt i området og som viste at området hadde flere naturkvaliteter. ⁵⁷

På møtet var 13 av 37 grunneiere til stede, blant annet Hans Hasvold og andre sentrale grunneiere ved Skolmen og Brudal, som Thomas S. Brudal. Her ble bestemmelsene for frivillig vern og naturregistreringer i området gjort rede for. Det ble også vist til at det var snakk om et stort område bestående av 42 skogseiendommer, og at det trolig ville bli en verneprosess som tok tid: «Området er så stort og med så mange eiere at det må påregnes en del "prosesstid" for å klare å komme i mål med alle eiere». ⁵⁸

Året etter (2017) ble det holdt befaringer i områdene. Kolbjørn Hoff, fylkesmannens representant inn i verneprosessen, fortalte i den sammenheng at verneområdet var komplisert på grunn av de mange grunneierne i området og at det tok tid før alle var innstilt på et frivillig vern. Noen satt på gjerdet og ventet, før de sa seg villig til å avstå eiendommene sine til vern. I intervju var samtidig Hoff opptatt av å understreke den medvirkning grunneierne har i en slik prosess. Ved befaringen det ble kalt inn til i 2017 fortalte han at det viktigste er å bli kjent med grunneiere, få tak i deres ønsker, avgrense område og komme fram til bestemmelser som ivaretar grunneierens interesser (Intervju Kolbjørn Hoff).

Proessen med å skulle omdefinere området fra et skogbruksområde til et naturvernområde, var med andre ord en prosess som bidro til at området var gjenstand for diskusjon og oppmerksomhet. Dette ga forhandlingsrom og det ga rom for å tenke på området på nye måter. I fortsettelsen nedenfor går vi videre til tredje oppspill, som handler om slik «nytekning» av området. Samtidig handler det også om etableringen av samarbeidskonstellasjoner som ble viktig for gjennomføringen av prosjektet.

3.3 Land utvikling fasiliterer: Områdets potensiale oppdages

Et tredje oppspill til igangsettingen av natur- og kulturprosjektet ved Dokkajuvet, var etableringen av de samarbeidskonstellasjoner som fant sted før prosjektet kom i gang, og som bidro til å fastsette grunnprinsippene i prosjektet.

En sentral sosial prosess som har pågått i Nordre Land over en tid, var utviklingen av Landsbyen Dokka, etablert i 2009. Siden ble Land Utvikling stiftet som et samvirkeselskap (SA) 24.

⁵⁶ Brev fra Viken Skog til grunneiere, Kongsberg 15.april 2016.

⁵⁷ Brev fra Viken Skog til grunneiere, Kongsberg 15.april 2016.

⁵⁸ Referat 19.06.2016. Referent Sven Ekanger.

mai 2018.⁵⁹ Under slagordet «får ting til å skje», var tanken at Land Utvikling skulle fungere som et destinasjons- og næringssselskap som skulle drive med nettverksbygging, være pådriver for prosjekter, samarbeid og innovasjon og bidra til økt næringsutvikling.⁶⁰ Til selskapet var det knyttet lokale andelseiere, blant dem bonde og grunneier Thomas S. Brudalen som driver med dølafè på gården Brudalen, Laila Iren Ødegård som driver firmaet Bergtikjin som jobber med villmarksopplevelser, det lokale kulturhistoriske museet Lands Museum og Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter (DNV) som har som oppgave å ta vare på og formidle norsk natur.

Ifølge intervjuene med de lokale initiativtakerne i prosjektet ble det avholdt to møter i regi av Land Utvikling som var vesentlige for 1) at sentrale samarbeidskonstellasjoner innad i det lokale natur- og kulturprosjektet ble inngått og for at 2) hovedprinsippene i kultur- og naturprosjektet ble lagt. Ifølge intervju med Laila Iren Ødegård, leder for Bergtikjin, var det under et møte i regi av Land Utvikling, holdt på gården til grunneier Thomas S. Brudalen, at hun og Thomas møttes til felles drodling over juvområdets muligheter. Under møtet som Land Utvikling fasiliterte, ble de to satt sammen for å samarbeide. «Det var da Thomas spurte om det var noe jeg kunne bruke området hans til. Da kom dette opp», fortalte Laila (Intervju Laila). Hun så både for seg rafting på Dokka og rappellering i juvområdet som mulige villmarksopplevelser det kunne bli lagt til rette for. I samme møte ble ideen om å gjenskape en bru over elva hentet fram, og fortsatt i form av en hengebro for gående og syklende.

Under neste arbeidsmøte med Land Utvikling ble daglig leder ved Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS Magnus Nygård, introdusert for ideene om å bruke juvlandskapet på nye måter og for å lage en ny bru over juvet. Ifølge Thomas S. Brudalen, var det da ideen om hengebru ble forkastet til fordel for å lage en rekonstruksjon av den gamle fagverksbrua: «Dokkadeltaet ville bli med på prosjektet, skulle det bli bru, skulle det være den originale brua» (Intervju T. S. Brudalen). Magnus Nygård selv fortalte at om det skulle være aktuelt for DNV å delta inn i det frivillig initierte bruprojektet, måtte det være i form av en rekonstruksjon av den gamle fagverksbrua i tre. Premisset forklarte Nygård med våtmarkssenterets arbeidsområde innenfor natur. Senteret er opptatt av hvordan natur er blitt brukt. Han fortalte: «Vi er opptatt av koblinga til natur. I denne saken var det snakk om et vassdrag». Senteret kunne koble på mer hvis det ble laget en rekonstruksjon av den gamle brua enn ved en vanlig bru. Nygård forklarte dette ved å understreke: «Det skurrer for oss å bygge en bru i stål i et naturreservat. Vi er opptatt av hva du kan gjøre i et naturreservat som styrker området» (intervju M. Nygård). Fra våtmarkssenterets side ble en rekonstruksjon av den gamle fagverksbrua i tre ansett som et element som ville styrke området og dets naturverdier. Samtidig var de opptatt av de historiske og sosiale aspektene ved prosjektet. «Dette var jo også et samfunn som følte seg glemt» (Intervju Nygård). Likevel var det ikke gitt at DNV skulle involvere seg, siden de vanligvis jobber med kommersielle prosjekter. Samtidig understreket han at det også er viktig for dem å bidra til å skape lokale attraksjoner: «Så vi bruker også ressurser på prosjekter i lokalmiljøet som ikke er kommersielle», fortalte Nygård. Han forklarte også hva slags rolle senteret har mulighet til å innta:

Våtmarkssenteret har en mellomposisjon mellom forvaltning og statlige virksomheter. Det vi har bygd opp vår virksomhet på, er å jobbe praktisk. Vi kjenner systemet og kan hjelpe - det at frivillig

⁵⁹ Land Utvikling er organisert som et samvirkeselskap (SA) med forretningssted i Nordre Land kommune. Ifølge selskapets omtale av seg selv jobber selskapet med markedsføring, destinasjonsutvikling og synlighet. Skal ifølge egne beskrivelser fremme samarbeid mellom Landsbyen Næringshage, Nordre Land kommune og næringslivet.

⁶⁰ <https://www.landutvikling.no/om-oss/>

engasjement kan skje med tilstrekkelig legitimitet uten at det blir overkjørt av statlige myndigheter (Intervju M. Nygård).

I tillegg til å delta på møtet i Land utvikling, deltok Nygård inn i arbeidsgruppen for prosjektet som ble dannet, og deltok på befaring i området. Nygård og DNV hadde også kontakter til det tradisjonelle håndverksmiljøet på Dovre Håndverkssenter som hadde vært med på å bygge opp DNVs bygg kort tid tilbake. Ifølge flere av de intervjuede deltakerne, var det under en tidlig befaring at håndverkssenteret med tradisjonshåndverker Steinar Moldal i spissen ble kontaktet og spurt om han ville være interessert i en slik rekonstruksjonsjobb uten tegninger og at han ganske umiddelbart skal ha vært interessert.

I dette tredje oppspillet fasilitert av Land Utvikling ble det altså etablert sentrale relasjoner mellom grunneiere, lokale næringsinteresser og et anerkjent kunnskapsmiljø innen naturarv. Dette var relasjoner som ble helt sentrale for prosjektets visjoner, mål, organisering og gjennomføring, slik jeg vil vise i neste del.

3.3.1 Oppsummering

Poenget med dette bakgrunnskapittelet har vært å få fram at oppdagelsene av områdets kulturhistorie og naturverdier var parallelle prosesser. Noe senere ble også områdets potensiale for utvikling oppdaget. Gjennom disse prosessene skjedde det en gradvis omdefinering av området, der det gikk fra å være et utilgjengelig juv-, elve- og skogområde til å bli å bli ansett som et område med kultur- og naturverdier som kunne løftes fram i et eget utviklingsprosjekt.

4. Visjon, organisering og finansiering

Med de tre oppspillene i mente, retter dette kapittelet oppmerksomheten mot hvordan organisasjonen Dokkajuvet natur og kulturområde, og kulturmiljøprosjektet *Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie*, ble et prosjekt med en egen visjon og målformuleringer, hvordan de organiserte seg og etter hvert ble et prosjekt med finansiering og forankring hos regionale og nasjonale kunnskapsmiljøer.

4.1 Visjonen

19.07 2019 ble Dokkaelva Natur- og Kulturområde konstituert som egen forening. Kort tid etterpå ble Facebook-gruppa Dokkaelva natur- og kulturområde etablert. 4. september 2019 ble så lokalsamfunnet og andre interesserte digitalt invitert inn i prosjektet, der også målet med Dokkaelva Natur- og Kulturområde ble formulert. Ønsket med prosjektet var å utvikle og tilgjengeliggjøre juvområdet i samarbeid med DNV. I tillegg ble koblingen mellom vakker natur og kulturhistorie løftet fram:

Dokkaelva Natur- og Kulturområde har som mål å utvikle juvområdet og kulturområda etter Dokkaelva med utgangspunkt i Skolmbrua, som vi i samarbeid med Dokkadeltaet Nasjonal Våtmarkssenter og andre vil gjenreise. Vi vil også få fram dramatiske og ukjente perler som Torafossen og kulturlandskapet i Skolmbygda i Nordre Land og åpne dette for alle gjennom tilrettelegging av stier og gamle vegar. Formidling av historiske og naturlege verdier er sentralt for oss. Dette er gruppa for alle som liker vakker juvnatur i kombinasjon med levande kulturhistorie.⁶¹

I tillegg til å invitere lokalsamfunnet inn gjennom Facebook-gruppa ble det arrangert et informasjonsmøte der de som ønsket, kunne få informasjon om planene for området. Til dette var Magnus Nygård fra DNV engasjert til å snakke om bruplanene og den videre prosessen. Møtet fant sted 16.09 2019 og poster fra Facebook-gruppa viser at vel ti personer stilte opp for å høre om planene. Tidlig i prosjektet, lenge før planene var konkretisert og prosjektet hadde fått penger, skjedde det med andre ord en mobilisering av lokalsamfunnet både digitalt og fysisk.

Høsten 2019 ble det utarbeidet en omfattende prosjektbeskrivelse på 21 sider. Den rommet historien til området, visjonen for prosjektet, målgrupper, organisering av prosjektet, mandat, tidsplan, eierskap og vedlikehold. Visjonen som ble meislet ut, var langt mer visjonær og omfattende enn gruppebeskrivelsen til Facebook-gruppa som ble lagt ut kort tid i forveien:

Organisasjonen har som mål å fungere som en samlende enhet for alle som kan ha ønske om å være med å utvikle området. Organisasjonen skal jobbe for å bygge opp igjen gamle Skolmen bru, som er hjertet i hele området og nøkkelen til å kunne utvide dette til det mangfoldige natur-, kultur og historieprosjektet det egentlig er. Sammen med mange ulike andre organisasjoner, fylkesmann og kommune ønsker vi å gjøre dette til et samarbeidsprosjekt for hele bygda, der unge og gamle jobber

⁶¹ Facebook-gruppe Dokkaelva Natur- og Kulturområde 04.09 2019.

sammen for å ta imot kunnskap og formidle kunnskap om et av kommunens kanskje mest spektakulære områder.⁶²

Visjonen gikk som vist langt utover det å skulle utvikle område og formidle vakker natur. Visjonen gikk over i tre mål:

- 1) å etablere et inkluderende prosjekt der lokalsamfunnet ble invitert inn til en felles tverrfaglig utvikling av natur- og kulturområdet på lokalsamfunnets premisser,
- 2) bygge opp igjen gamle Skolmen bru,
- 3) utvikle kunnskap om områdets natur- og kulturverdier og videreformidle denne kunnskapen.

Første sentrale mål var altså å være *inkluderende* ovenfor lokalsamfunnet og de som måtte ønske å engasjere seg og bidra. Det var et fokus på *prosess* der inkluderingen også omfattet tverrfaglig samarbeidsprosjekt mellom kommune, naturforvaltningen i fylket og andre organisasjoner. Andre mål gikk ut på å *bygge opp igjen gamle Skolmen bru*. Tredje mål handlet om å sikre en *kunnskapsbasert forvaltning og videreutvikling* av landskapets, natur- og kulturverdier i Dokkajuvet, i tråd med områdets lokale kulturarv: «Organisasjonen skal søke å øke kunnskap om både kulturminner, kulturuttrykk og biologisk mangfold, og planlegging i forhold til områdets natur- og kulturforhold skal bygge på god lokal kunnskap».⁶³ Samtidig ble den lokale medvirkningen vektlagt: «Landskap, kulturmiljøer og kulturminner skal ivaretas og videreutvikles med utgangspunkt i lokalt særpreg, kulturarv og byggeskikk. Dette skal gjøres med hensyn til mennesker som bor og lever i landskapet med mål om å øke bolyst og stedlig attraktivitet».⁶⁴ *Det prosjektet her hadde formulert, var med andre ord en visjon som både la opp til en sosial, kulturell og verdimeslige verdiskaping for området.*

4.2 Prosjektorganisering: medvirkning

For å nå målformuleringene, ble det lagt opp til en prosjektorganisering hvor Dokkaelva Natur- og Kulturområde administrerte prosjektet og fungerte som styringsgruppe, men hvor prosjektet ble «eid» av prosjektet og de ulike eierinteressene i området. I prosjektbeskrivelsen sto det:

Prosjektet er i oppstartsfasen administrert av Dokkajuvet Natur- og Kulturområde. Denne organisasjonen fungerer som styringsgruppe. Tiltaket skal eies av Dokkajuvet Natur- og Kulturområde, med ulike samarbeidspartnere. Husene i Skolmbygda eies av Skolmen Krets samt grunneiere, og det skal i framtida også være slik. Drift og vedlikehold skal gjøres av grunneiere og kretsen som er med. Det skal være dugnader der også bygda er med hver vår og høst.⁶⁵

I prosjektet ble også lagt opp til en flat struktur, hvor inkludering var et nøkkelord: alle skulle få være med, og alle skulle ses og høres. Dette ble presisert med følgende formulering:

Skal dette prosjektet lykkes må det være et fellesprosjekt der alle får være med i utviklingen og alle må sees og høres. Derfor vil det også være viktig at eksempelvis Skolmen krets som i dag eier

62 Prosjektplan. Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie, rev. april 2021. s. 4-5.

63 Prosjektplan. Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie, rev. april 2021. s. 4-5.

64 Prosjektplan. Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie, rev. april 2021. s. 4-5.

65 Prosjektplan. Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie, rev. april 2021. s. 4-5.

skolehuset i Skolmbygda fremdeles får eie dette. De skal ha en representant i styringsgruppa, og de skal få være med å bestemme utviklingen av eget område.⁶⁶

I skissen er det likevel et eget punkt som heter *prosjektledelse*. Her ble det poengtert at prosjektlederens viktigste rolle var den som «tilrettelegger, tillitsbygger, nettverksbygger og pådriver». Lederen skulle med andre ord fungere som en fasilitator for medvirkning og som pådriver for at prosjektet ble gjennomført. For å kunne innta denne rollen ble det presisert at vedkommende måtte ha inngående kjennskap til området og folket der: «Prosjektet har forslag om å bruke en av grunneierne som er den som har fått dette prosjektet opp å gå, og som har evne til å tilrettelegge, han er nettverksbygger og tillitsbygger i bygda og en god pådriver».⁶⁷ Grunneieren som det ble vist til var Thomas S. Brudalen.

Prosjektet la dessuten opp til en prosjektorganisering med omfattende medvirkningsprosesser med lokalsamfunnet, ulike kunnskapsmiljøer, interessegrupper og grunneiere. Dette gjaldt Våtmarkssenteret (DNV) der Norde Land kommune er deleier, Håndverkssenteret på Dovre, fylkesmannen i Innlandet (senere Statsforvalteren), Innlandet fylkeskommune, Nordre Land kommune, Nordre Land helselag og DNT, Randsfjordmuseene/Lands museum og grunneiere.

Tross inkludering av et rikt mangfold av interesser og kunnskapsmiljøer i prosjektbeskrivelsen, inneholdt prosjektbeskrivelsen likevel ingen tanker eller beskrivelser av hvordan disse medvirkningsprosessene rent faktisk skulle foregå. Det var heller ikke lagt opp til noen møteplasser eller andre former for diskusjonsarenaer hvor slik medvirkning kunne skje.

4.3 Finansiering og forankring

Gjennom 2019 pågikk det et stort arbeid med å klargjøre juvlandskapet med rydding av søppel, samtidig som jobben med å tegne og beregne den rekonstruerte fagverksbrua var i gang. På tampen av 2019 kom første tilslaget på økonomisk støtte til prosjektet fra Sparebankstiftelsen. Som en julehilsen fra styret i foreningen til lokalsamfunnet og medlemmene i Facebook-gruppa, skrev Thomas S. Brudalen en årsrapport for arbeidet 2019, publisert 21. desember 2019:

Då nærmar 2019 seg slutten, det har vori eit aktivt år for juvlandskapet etter Dokkaelva, som har vakna frå tornerosesvevnen og går ei spanande ny framtid i møte.

I 2019 har planane om ei ny Skolmbru vorti handfaste, 500000 kr er alt på plass, brua er teikna og berekna og på Veståsen i Søndre Land står eldgamle hardvirka tre og drøymer, utan å ane om at om eit drugt år heng dei over Dokkaelva.

Torafossen er rydda for søppel og står fram som den perla det alltid skulle vere, etter ein utruleg innsats frå Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter, som også har fått på plass den øvre brua i Skolmdalen.

I november byrja vi også å snuse på Skolmen Skole og eit par andre gamle hus som treng restaurering for å bli med inn i framtida. No ventar vi på tilstandsrapport.

Vi hadde eigentleg planar om ein bålkveld på brukaret no i romjula, men for at de skal få eit betre inntrykk av landskapet ventar vi på fullmånen i januar. Arrangement blir oppretta her på Facebook rett over nyttår.

Det varmar at 110 vener vil vite meir om og fylgje med på kva som skjer i juvlandskapet!

66 Prosjektplan. Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie, rev. april 2021. s. 4-5.

67 Prosjektplan. Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie, rev. april 2021. s. 4-5.

Så frå heile styret i Dokkaelva Natur og Kulturområde, og alle andre nissar, dverggar, nøkkar og fossegrimar i juvlandskapet.

Takk for at de fylgde oss i 2019, vi lovar eit forrykande 2020 og ynskjer dykk retteleg GOD JUL.

Facebook-innlegget får fram entusiasmen og kraften som lå i prosjektet og hos prosjektleder på dette tidspunktet. Facebook-gruppa hadde nådd over hundre medlemmer. Kommende år 2020 fikk prosjektet vind i seilene. Byggesøknaden for brua ble formelt godkjent 10.05 2020 og skrevet inn på Norgeskartet⁶⁸, og verneområdet ble lagt ut på offentlig høring (sommer og høst 2020). I høringspapirene ble naturvernområdet omtalt som Dokkajuvet, og dermed endret også foreningen navn på sitt prosjekt til Dokkajuvet Natur- og Kulturområde.⁶⁹ Samme år fikk området sin andre foreningsdannelse, da *Skolmbygdas venner* ble stiftet 12.06 2020 med grunneier Rune skredderstuen som konstituert leder.⁷⁰ Ikke minst pågikk det et intenst arbeid for å forankre og få på plass en finansiering av brua.

27. juni 2020 ble kultur- og naturarvsforvaltningen samt lokale samarbeidspartene invitert til en større befaring i juvområdet hvor representanter fra Riksantikvaren, Innlandet fylket, Statsforvalteren, Lands Museum, ordfører i kommunen og KS var til stede. Kulturminnefondet var også invitert, men måtte melde avbud pga. covid.⁷¹ Ifølge Magnus Nygård fra DNV var denne befaringen en viktig del av det å forankre prosjektet hos sentrale kulturarvsmyndigheter, slik at det ble bevilget penger (Intervju M. Nygård). Også en representant fra Lands museum var til stede under befaringen. Dette handlet om å vise at museet var med i prosjektet. «Vi sa da at vi kan bidra med å framskaffe den historiske dokumentasjonen». Ovenfor Innlandet fylkeskommune forpliktet derfor Lands museum seg til å være et kunnskapsnavn i de to prosjektene i Nordre Land som Innlandet fylket ønsket å følge opp ytterligere (Intervju Lands museum). I forkant av befaringen skrev ikke minst Steinar Moldal et eget notat som spesifiserte den opplæringsdimensjonen som det ble lagt opp til under byggingen av Skolmen bru.⁷²

Finansering ble ikke utløst der og da, men var et arbeid som pågikk over et lengre tidsrom. Som nevnt kom første tildeling i 2019, mens siste fant sted våren 2021, da brua var ferdig bygget. I fortsettelsen går vi tettere på tildelingene for å undersøke begrunnelser for tildelingene og for å spore hvordan prosjektet ble lest og definert av regionale og nasjonale kulturarvsaktører.

4.3.1 Stedsutvikling, gode møteplasser og vekting av håndverk

Første tildeling kom fra Sparebankstiftelsen, med en bevilgning på 500 000 kr. 9.12 2019. Evalueringen har ikke hatt tilgang på tilsagnsbrevet fra Sparebankstiftelsen. I intervju med stiftelsens saksbehandler kom det likevel fram at det var prosjektets potensiale til å videreføre tradisjoner og bidra til stedsutvikling som var viktig i vurderingen av prosjektet. Et annet moment var at prosjektet bidro til å skape gode og åpne møteplasser i lokalsamfunnet. Som vedkommende sa det: «Vi får mange søknader på grendehus – rom som legger til rette for frivilligheten – det kan både være ute og inne. I begge disse to områdene vi jobber med så ville vi nok ikke

68 Facebook-post 10.05 2020. Dokkajuvet Natur- og Kulturområde.

69 Prosjektplan. Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie, rev. april 2021.

70 Styremedlemmer var Thomas S. Brudalen, Nina Røste, Mona Holen Kolterud og Inge Bakken

71 Befaringen er omtalt på Facebook 03.07 2020, og bildene i posten viser at det var blitt lagt ut provisoriske «bruer» slik at det gikk an å ta seg over elva.

72 Notat fra Steinar Moldal datert 05.06 2020.

gitt til istandsettelse av et kulturminne i seg selv. Det må alltid knyttes til aktiviteten på stedet» (Intervju Sparebankstiftelsen). Det var aktivitetene som var planlagt i området, som talte til prosjektets fordel. Det samme gjorde prosjektets vektning av *håndverkstradisjoner*, og at det var lagt opp til at det skulle formidles håndverkskunnskap til yngre håndverkere. «Viktig at unge håndverkere fikk være med i prosjektet. Vi jobber opp mot unge håndverkere», fortalte Sparebankstiftelsens saksbehandler.

4.3.2 Kulturminnefondet: Samferdsel og tradisjonelt håndverk

Etter den nevnte befaring i juni 2020, tikket det bevilgninger inn til prosjektet. 13.07 2020 innvilget Kulturminnefondet prosjektstøtte på 400 000 kr. Begrunnelse viste til det kulturhistoriske interessante ved prosjektet og den kulturelle og sosiale verdiskapningen det ble lagt opp til:

Ei rekonstruert bru vil dermed være et interessant teknisk-industrielt kulturminne som kan brukes som referanseanlegg. Samtidig er det utvikla gode og forholdsvis konkrete planer for sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping i nærmiljøet, som gir muligheter for økonomisk verdiskaping. Det viktigste punktet her, som de i stor grad springer ut av, er kanskje at de to grendene Skolmen og Brudalen igjen får en permanent sammenkobling for første gang siden 1957. Det er positivt at søker har etablert kontakt med Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter og med Hjerleid Skole og Håndverkssenter, som bistår i ulike deler av prosjektet, og at det skal gjennomføres undervisningsopplegg i forbindelse med rekonstruksjonen.⁷³

Kulturminnefondet trakk med andre ord inn det innholdsmessige ved kulturminnet – at det handlet om samferdsel og restaurering av en bru. Ifølge Kulturminnefondets saksbehandler mottar fondet generelt få søknader knyttet til samferdsel, og spesielt få søknader knyttet til bruer. Dette talte til prosjektets fordel (Intervju Kulturminnefondet). Videre viste kulturminnefondets vurdering at det var flere forhold som styrket søknaden. Det gjaldt den sosiale verdiskapningen som lå i prosjektet – argumentet om at bygda bindes sammen igjen – og organiseringen og samarbeidet med sentrale *kunnskapsmiljøer*, som DNV og Håndverkssenteret på Dovre.

Forutsetningen for Kulturminnefondets tildelingen var imidlertid at rekonstruksjonen ble utført med tradisjonelle håndverksteknikker, de materialene som var beskrevet i søknaden, og at fremdriften ble som beskrevet: «Ved istandsetting forutsettes det at tiltakene gjennomføres med samme type materialer og håndverksteknikker som tidligere er brukt, eller som det er nærmere definert i vilkårene for tilsagnet. Det forutsettes at det gjøres så få utskiftninger som mulig». Håndverket og den håndverksmessige utførelsen veide slikt sett tungt i tildelingen.

4.3.3 Riksantikvaren: Post 77. Mobilisering og samfunnsutvikling med grunnlag i kulturarv.

Etter befaringen i juni utformet også Innlandet fylke en fellessøknad til Riksantikvaren (06.07. 2020) der de søkte om penger på Riksantikvarens øremerkede post for verdiskapingsarbeid i fylket, post 77. Her var Dokkajuvet Natur- og Kulturområde et av tre kulturarvsprosjekt fylket ønsket å satse på og som de søkte midler til. Den samlede søknadssummen var på 1 000 000,

⁷³ Vedtak Kulturminnefondet 13.07. 2020.

hvorav 500 000 var til Dokkajuvet-prosjektet, mens det for de to andre prosjektene ble søkt om 300 000 kr. og 153 000 kr. Slik sett var Dokkajuvet-prosjektet størst og det som veide tyngst i fylkeskommunens søknad. Vedlagt søknaden var også en støtteerklæring fra kommunen, og notatet fra Moldal om opplæringsaspektet knyttet til prosjektets håndverksdel.

Fylkets søknadsbegrunnelse vektla prosjektenes muligheter for å være en driver innenfor samfunnsutviklingen og bidra til å nå nasjonale mål for kulturmiljøområdet og fylkeskommunens egne langsiktige kulturpolitiske mål. Prosjektene ble fremhevet for sin mulighet for læring, samarbeid og utvikling av samfunnsutviklerrollen. Videre trakk fylket fram lokalt eierskap, og viktigheten av å gjøre eiere og lokalsamfunn så dyktige som mulig for at prosjektene skal kunne gjennomføres.

I søknaden ble «Dokkajuvet Natur- og Kulturområde» vurdert positivt gjennom flere forhold: sin sterke og brede lokale forankring, sitt mål om å åpne opp glemte områder i Nordre Land, sin ambisiøse framdriftsplan, håndverks- og undervisningsaspektet som lå i prosjektet og dets tette samarbeid med statsforvalteren og medvirkning i verneprosessen som ga fokus på miljøverdier:

Det er et undervisningsprosjekt i tradisjonell brubygging. Det er også et svært viktig eksempel på hvordan lokalsamfunn mobiliserer til innsats gjennom aktiv bruk av kulturhistorien. Som samfunnsutvikler skal fylkeskommunen bidra til at krafta som ligger i denne mobiliseringa vedlikeholdes. Samtidig har fylkeskommunen en viktig rådgivende rolle i prosjektet, og ser at samarbeid med eksempelvis Fylkesmannen blir en viktig arena for felles interesser om miljøverdier.

I tråd med ambisjonene for samfunnsutviklerrollen, de nasjonale måla på kulturmiljøområdet og fylkeskommunens egne langsiktige mål, mener vi at samtlige prosjekter gir mulighet både for læring, samarbeid og utvikling av samfunnsutviklerrollen. Det er viktigere enn noen gang å bygge opp under lokalt eierskap i prosjektene.

I henhold til målformuleringene mente fylkeskommunen at samfunnsutviklerrollen i stor grad handlet om å gjøre eiere og lokalsamfunn så dyktige som mulig for at prosjektene skulle kunne gjennomføres. Fylkets egen rolle inn i prosjektene, beskrev de som «en rådgiver». Fylket skulle:

Opprettholde engasjementet som allerede er i prosjektene.
Samordne virkemiddelapparatet internt i fylkeskommunen.
Samarbeide med andre eksterne aktører for å løse problemstillinger på tvers av sektorer.
Bidra til at tekniske, administrative og lovpålagte forhold i prosjektene løses ved at de riktige kompetansemiljøene involveres på riktig tid. Dette for å ta unna oppgaver som krever særskilt kompetanse som det ikke kan forventes at prosjektene selv har.
Definere læringsarenaene i hvert prosjekt, slik at en ivaretar mervedien av prosjektene, både i selve gjennomføringa, men også evt. arenaer som opprettes som permanente/midlertidige av prosjektene.
Følge opp prosjektene aktivt og være en god rådgiver.⁷⁴

Fylket gir dermed en nøyaktig beskrivelse av hva slags oppgaver de skal påta seg i tilknytning til prosjektene, og hva slags ekspertoppgaver de kan hjelpe med. Likevel ga heller ikke fylket noen konkret beskrivelse av hvordan samarbeidet og medvirkningsprosessene var tenkt å skulle foregå eller hvordan dette skulle fasiliteres.

10. september 2020 ga Riksantikvaren tilslag på søknaden fra Innlandet fylkeskommune om støtte fra Statsbudsjettet kapittel 1429 post 77 – øremerket: Mobilisering og samfunnsutvikling

⁷⁴ Søknad frå Innlandet fylkeskommune til Riksantikvaren 06.07 2020.

med grunnlag i kulturarv. Begrunnelsen fra Riksantikvaren var at de mente at hele det fylkeskommunale prosjektet kalt: *Mobilisering og samfunnsutvikling med utgangspunkt i kulturmiljø* ville gi verdifulle innspill til den regionale samfunnsutviklerrollen: «De tre lokale prosjektene som er valgt som læringsarenaer, berører sentrale aspekter ved kulturmiljøenes mobiliseringspotensiale. Søknaden tar også opp viktige oppfølgingspunkter i *Meld. St. 16 (2019-20) Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*». ⁷⁵ Ut over dette stilte ikke Riksantikvaren krav knyttet til innhold, annet enn krav om fullfinansiering av prosjektene og at det ble rapportert ved endringer.

Samtidig var Riksantikvaren tydelig på at de ønsket at de tre prosjektene skulle framstå som gode eksempler på hvordan god forvaltning kan virke positivt på samfunnet. Slikt sett la de til grunn et normativt krav på prosjektene. Riksantikvaren ønsket også at prosjektene skulle formidles, og de ønsket selv å ha en aktiv rolle inn i prosjektet.

Riksantikvaren ønsker at prosjektene skal framstå som eksempler på hvordan god forvaltning av kulturminner, kulturmiljøer og landskap kan bidra til positive samfunns effekter og at dette blir synliggjort for politikere, forvaltning, næringsaktører og befolkning. Vi ber derfor om at prosjektarbeidet og resultater dokumenteres og formidles på egnet måte. Dette kan gjøres på ulike måter, for eksempel ved tellinger, intervjuer, foto, film, prosjektfortellinger, analyser. Riksantikvaren ønsker å følge forprosjektet, både med sikte på å bistå i prosessene der hvor det er grunnlag for det, men også med sikte på å hente ut læring og erfaringer. Prosjektet kan også være med på å initiere tilretteleggende sektorsamarbeid på nasjonalt nivå. Vi foreslår at Riksantikvaren gis en observatørrolle i arbeidsgruppa. ⁷⁶

Etter den omfattende søknaden for de tre lokale prosjektene fikk Dokkajuvet natur- og kulturområde tilslag på søknaden 27.09.2020, der de fikk vite at de hadde fått 500 000 kr i støtte fra søknaden sendt inn fra Innlandet fylkeskommune. ⁷⁷ Høsten 2020 mottok prosjektet også en særskilt støtte til opplæring/kompetanseheving fra Innlandet fylkeskommune, på en sum på 200 000 kr. Pengene ble spesifikt knyttet til opplæringstiltak under bygging av brua, slik at Steinar Moldal kunne ha med seg elever og drive formidling underveis i byggeprosessen.

Ved slutten av 2020 hadde prosjektet klart å skaffe tilveie en finansiering på 1 600 000 kr. som var 510 000 kroner mindre enn den stipulerte kostnadssummen på 2 110 000 kr. ⁷⁸

4.3.4 Viktig at kommunen viser støtte - bra for næringsutvikling

I slutten av januar 2021, 28.01. 21, da byggeprosjektet var i ferd med å starte opp, fattet *Nordre Land* et kommunestyrevedtak om å innvilge 200 000 kr til prosjektet: «Kommunen innvilger søknad om kr. 200 000,- i økonomisk støtte til prosjekt Dokkajuvet Natur og Kulturområde. Det finansieres ved bruk av Næringsfond kr. 30 000,- og kr. 170 000,- fra disposisjonsfond». ⁷⁹ I søknadsbrevet til kommunen ble prosjektet presentert som et prosjekt delt opp i to faser, hvor

75 Bevilgningsbrev fra Riksantikvaren til Innlandet fylkeskommune 10.09.2020, signert Audun Skeidsvoll og Geir Tvedt.

76 Bevilgningsbrev fra Riksantikvaren til Innlandet fylkeskommune 10.09.2020, signert Audun Skeidsvoll og Geir Tvedt.

77 Fb-post 27.09.2020. Dokkajuvet Natur og Kulturområde har mottatt kr. 500 000,- fra Riksantikvaren i forbindelse med prosjektet. Fylkeskommunen har gått inn og vil ha en viktig rolle i prosjektet. Vi har også mottatt noen undervisningsmidler i forbindelse med oppbyggingen av brua. Tusen takk til Riksantikvaren!

78 I henhold til kostnadsoverslag fra 13.08.2019. Steinar Moldal

79 Tildelingsbrev Fra Nordre Land kommune 04.02.2021

bygging av bro, rydding og skilting av området ble presentert som første fase av prosjektet, mens andre fase var istandsetting av Skolmen Skole og Berglund. I kommunens tildeling ble det lagt vekt på at prosjektet alt hadde mottatt støtte fra Riksantikvaren, Kulturminnefondet, Statsforvalteren og Innlandet fylkeskommune. I tillegg ble naturområdets nasjonale interesse, samt dets potensiale for næringsutvikling i kommunen, vektlagt. Kommunen skrev: «Det vil være et viktig signal i forhold til videre utvikling av prosjektet at også kommunen bidrar økonomisk».

Vedtaksbrevet fra kommunestyret ga imidlertid innsikt i at dette ikke var et omforent vedtak. Kommunedirektøren hadde vært negativ til å bevilge penger. Til tross for de mange positive sidene ved prosjektet som ble trukket fram ved behandlingen av søknaden: at prosjektet bidrar til å sette Dokka og Nordre Land på kartet, at det skapes flere friluftaktiviteter for lokalbefolkning og turister, at det gir grunnlag for utvikling av kultur, undervisning og at prosjektet bidrar til å utvikle naturbasert reiseliv, mente kommunedirektøren at Nordre Land ikke hadde økonomi til å støtte prosjektet: «Etter en totalvurdering anbefaler kommunedirektøren at kommunen ikke støtter prosjektet økonomisk».⁸⁰ Prosjektet fikk imidlertid sine 200 000 kr.

4.3.5 UNESCO: tverrfaglig arbeid, bærekraftig utvikling og håndverk

I april 2021 kom nyheten om at prosjektet mottok støtte på 190 000 kr fra den norske UNESCO-kommisjonen. Den norske kommisjonen beskriver seg selv som et bindeledd mellom det sivile samfunn og norske myndigheter. Vedtaksbrevet var imidlertid lite tydelig på hva som var spesielt interessant med prosjektet fra Unescos ståsted. Ut ifra de generelle prioriteringsområdene som Unesco lister opp, er det likevel mye som tyder på at tildelingen kom som følge av prosjektets arbeid med tradisjonshåndverk og immateriell kulturarv, bærekraftige løsninger, og sitt tverrfaglige arbeid med natur og kultur. I tilsagnsbrevet ble tildelingskriteriene formulert slik:

I søknadsbehandlingen vektla vi blant annet prosjekter av god kvalitet, prosjekter der UNESCO-støtte gir vesentlig merverdi, eventuelt er en forutsetning for gjennomføring, prosjekter som når mange, med vekt på barn og unge, og prosjekter som stimulerer til tverrgående samarbeid, inkludert internasjonalt samarbeid.⁸¹

Videre skrev Unesco at satsningsområdene deres for 2021 var: pressefrihet/ytringsfrihet, bærekraftig utvikling, immateriell kulturarv, verdensarven og dokumentarven, og demokratiutvikling. Også her ser det altså ut til at prosjektet vant fram gjennom sitt fokus på tradisjonshåndverk og immateriell kulturarv, bærekraftige løsninger, og tverrfaglige natur- og kulturarbeid.

4.3.6 Oppsummering

Kapittelet har gått gjennom visjonen, målene og organiseringen av prosjektet slik det så ut i prosjektskissen fra 2019. Som vist ble det lagt opp til å 1) etablere et inkluderende prosjekt der lokalsamfunnet ble invitert inn til en felles tverrfaglig utvikling av natur- og kulturområdet på lokalsamfunnets premisser, 2) bygge opp igjen gamle Skolmen bru, 3) utvikle kunnskap om

⁸⁰ Tildelingsbrev Fra Nordre Land kommune 04.02 2021

⁸¹ Vedtaksbrev Unesco 25.04.2021.

området natur- og kulturverdier og videreformidle denne kunnskapen. Fra prosjektets side ble det med andre ord lagt opp til en bred kulturell og sosial verdiskaping. Samtidig var det som påpekt ingen tanker eller beskrivelser av hvordan medvirkningsprosessene rent faktisk skulle foregå. Prosjektbeskrivelsen la heller ikke opp til noen møteplasser eller andre former for diskusjonsarenaer hvor slik medvirkning kunne skje.

I arbeidet med å finansiere brua var det, som de mange begrunnelsene viste, to forhold som virket utslagsgivende i finansieringen: Det var prosjektets visjon om *sosial verdiskaping* gjennom opplæring, lokal medvirkning og det at området igjen ble bundet sammen og på et vis reparert gjennom den nye rekonstruerte brua. Det andre utslagsgivende aspektet var prosjektets sterke innslag av *håndverk*, immateriell kulturarv, opplæring og aktivitet knyttet til kulturminnet. Her var det kun Nordre Land kommune som avvek ved å mest fokusere på prosjektets mulighet for næringsutvikling og viktigheten av at også kommunen viste sin støtte.

Selv om både de private og offentlige finansieringsinstansene ga prosjektet honnør for visjonen om bred medvirkning fra lokalsamfunnet og andre samarbeidspartnere, så var det ingen fra ekspertmiljøene som etterspurte konkrete planer for hvordan medvirkning og det tverrfaglige samarbeidet skulle skje. Ekspertmiljøene la heller ikke selv frem konkrete planer for når og hvordan deres medvirkning skulle skje.

Kapittelet har også vist at arbeidet for å få fullfinansiert brua var en utfordring i den forstand at brua ikke var fullfinansiert da byggearbeidene startet opp. Selv om de lokale deltakerne har vært dyktige til å hente ut midler, så bidro den usikre økonomiske situasjonen da byggearbeidene startet opp, til å skape et stress i prosjektet.

5. Brobyggingen og verneprosessen går sin gang

Det ble holdt byggemøte i september 2020 og skrevet kontrakt på byggingen av brua i november 2020. Byggestart for brua var 1. februar 2021, og byggeperioden var i tidsrommet februar til mars 2021. 24 mars sto brua ferdig, i den forstand at brua lå over Dokka og bar sin egen vekt, uten støtte fra stillaset under. I perioden fra mars til august ble det jobbet med å legge gulv og tak på brua, i tillegg til at den ble tjæret og oljet på dugnad av lokalbefolkningen og av russ som tjente til egen feiring. Sagbladet skildret prosessen slik: «En iskald mandag 1. februar gikk de i gang med å legge ut de første delene til det som skulle bli sviller. Onsdag 24. mars ble brua frigjort fra støtter og stillas, til stor spenning for de fremmøtte».⁸² Sitatet er et eksempel på flere av de offisielle beskrivelsene som foreligger om brubygginga i juvet etter at brua sto ferdig. Gjennom hele byggeprosessen fikk brubygginga, og særlig byggmester Steinar Moldal, oppmerksomhet gjennom egne avisoppslag, noe som antyder hvor spektakulært prosjektet ble ansett som fra omverden.

Dette kapitlet gir innblikk i arbeidet for å få brua på plass parallelt med at verneprosessen gikk sin gang. Med utgangspunkt i intervjumateriale og de Facebook-innleggene som ble lagt ut på Dokkajuvet natur- og kulturområde før, under og etter bygging, beskrives byggingen og det lokale engasjementet som viste seg i byggeprosessen.

5.1 Å bygge en trebru med spenn på 40 meter. Rekonstruksjon og konstruksjon

Det var flere forhold som gjorde dette til et prosjekt der tradisjonshåndverket og den historiske rekonstruksjonen ble satt på prøve. Dette handlet om å skape en brukonstruksjon ut ifra en spinkel historisk dokumentasjon, og om å skaffe til veie gode nok materialer.

Steinar Moldal ble involvert i bruprojektet sommeren 2019, og samme høst tegnet han og kostnadsberegnet brua.⁸³ Brua ble byggegodkjent våren 2020, 16 september 2020 ble det holdt byggemøte i juvet med befaring av anleggsplass, innkvartering og brukar der også fylkeskommunen, DNV og Skolmen krets var på plass. I november 2020 ble det skrevet kontrakt på brua.

Høsten 2020 jobbet Moldal med selve konstruksjonen av brua. På dette tidspunktet var det lite historisk materiale som kunne dokumentere hvordan brua var konstruert, noe som var en utfordring, ifølge Moldal. I tillegg hadde brua et spenn på 39 meter. I Intervju fortalte Moldal at selv om han hadde laget mange tradisjonelle trebruer tidligere, var det ingen som liknet denne. Han hadde heller aldri bygd ei fagverksbru, men understreket at han med sin tidligere ingeniørbakgrunn lett kunne forestille seg hva som var viktig ved en slik konstruksjon. Tross disse

⁸² Sagbladet 1- 2021, s.10

⁸³ Prosjektbeskrivelse Dokkajuvet, s. 20

utfordringene tvilte han ikke på om han skulle bli med: «Når jeg blir presentert for slike ting, er det jo ingen begrensning. Alt er mulig. Jeg er slik skrudd sammen at det skal noe til før jeg sier: nei, dette går ikke» (Intervju, Moldal). Moldal utdyper ved å si at det riktignok var et ekstremt prosjekt, men at det ikke er mulig å vite på forhånd. Alt under befarung takket Moldal ja: «og selvfølgelig så er det jo jeg som blir mest gira på å få til dette når jeg vet at det har gått an å få det til tidligere. Hvorfor skal jeg ikke klare det i dag, tenker jeg. Ja, og det handler nok om at du har ganske bra med erfaringer også» (intervju Steinar Moldal).

Utgangspunktet for bru prosjektet var en form for ekstrem sportvariant av tradisjonshåndverk som krevde mye forarbeid og tilgang på gode materialer. Lands museum hadde bidratt med å finne fram historisk materiale om brua, likevel manglet dokumentasjon på selve konstruksjonen. Det eneste som fantes, var noen bilder fra tidlig 1900-tallet. Brua hadde dessuten et uvanlig stort spenn. Arbeidet med konstruksjonen av selve brua innebar derfor både tenkning og undersøkelser, hvor Moldal søkte referanser i andre bruer. Blant annet ble Finna bru på Lillahammer som er en eksisterende fagverksbru i tre, en viktig referanse for materialdimensjonene selv om denne brua har kortere spenn. Som Moldal påpekte det; jo større dimensjonene på tømmeret blir, jo større blir også egenvekta til brua når den står ferdig. Det må tas med i beregningen. Under konstruksjonsprosessen ble det derfor avgjørende å veie styrken i tømmeret opp mot vekta.

Et krav Moldal satte for å bli med på prosjektet var tilgang på tømmer av god nok kvalitet. Det andre kravet var at han ble byggherre: «Hvis jeg skulle bygge denne brua i såkalt planta gran med dårlig, ja, med lett og luftig materiale, hadde vi ikke fått det til», konstaterte Moldal. Han kjente imidlertid godt til den lokale skogeieren Andreas Lomsdalen som han hadde jobbet med tidligere under byggingen på Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenteret på Oddnes og visste at det var mulig å få tak i ordentlig materiale. Moldal var derfor ute i skogen og plukket ut tømmeret sammen med Lomsdalen. Til å kvalitetssikre egne beregninger understreket Moldal også at han har et fast firma som han bruker til dette formålet. Store deler av høsten 2020 gikk med til forberedelser. Da Moldal ble spurt om hvor mye fritid og frivillighet han selv la inn i prosjektet svarte han:

Det blir jo slik da at du som prosjektleder må ofre deg for det du skal bygge. Hvis jeg skulle skrevet timer for alle de timene jeg jobbet her, så hadde det blitt en ganske saftig regning, fordi at jeg jobbet jo lenge med dette her (Intervju Moldal)

Selve konstruksjonen av brua ble godt beskrevet i Sagbladet vinteren 2021: Svillene til brua ble satt sammen av tre granbjelker på 15 x 20 cm som var mellom sju og åtte meter lange. Svillene ble skrudd sammen i full lengde, og veide omtrent 1,5 tonn. Når monteringen starter, skal de monteres til mer håndterlige deler på sju-åtte meter.⁸⁴ Til Sagbladet fortalte Moldal at fagverk er krefter i balanse:

- Bånnsvilla holder strekk, og toppsvilla holder trykk. Skråstavene holder avstanden mellom svillene og står på trykk. Stagene holder det hele sammen og tar strekk.
- Vi driver forskning for å finne ut hva som blir riktig. Beregningene våre er kontrollert av en statiker så vi er sikre på at dimensjonene holder. Vi har funnet ut at brua må legges opp med en overhøyde på 26 cm.⁸⁵

84 Sagbladet 1-2021, s 11.

85 Sagbladet 1-2021, s.10.

På grunn av mangel på tegninger og dokumentasjon lagde Moldal en liten modell av brua til å ha på byggeplassen, og som fungerte som referanse under bygging. Videre ble det i samråd med fylkeskommunen bestemt at brua skulle ha platetak.

Siden selve brukonstruksjonen var den store utfordringen i prosjektet, var det knyttet stor spenning til det øyeblikket da stillaset under brua ble tatt ned og brua skulle bære seg selv. Det store spørsmålet var hvor mye brua som er ment å stå i en oppadvendt bananformet bue, ville synke ned. Moldal selv trakk fram dette momentet som det mest spennende delen av prosjektet. Og brua, den sto, og sank kun et par cm ned.

Da Moldal ble spurt om det var noe han ville trekke fram som sentralt ved bru-prosjektet, så var det viktigheten av tilgang på gode materialer og god skog. Det vil si at: «du har skogteiger i hver enkelt kommune, region eller område der du kan finne materialer til lignende byggverk. Den planta, hurtigvokste skogen er ikke god nok for slike formål», hevdet Moldal.

Modellen av brua som ble brukt under bygging. Foto: Sagbladet.

5.1.1 Lokalt engasjement – også fra næringslivet

I forkant av bygging og underveis i byggeprosessen var det også et lokalt engasjement fra lokalbefolkningen og lokalt næringsliv, der en rekke ulike aktører bidro. Som en av deltakerne sa om støtten fra det lokale næringslivet: «Næringslivet i kommunen har virkelig stilt opp. Det har aldri vært nei» (intervju lokal deltaker). Foreningens Facebook-gruppe gir et godt innblikk i det lokale engasjementet, både i arbeidet som er blitt gjort og i de ulike som har bidratt. Det ser dessuten ut til at de fleste som har bidratt også har fått en «takke-post» eller oppmerksomhet for sine bidrag. Beskrivelsen nedenfor er i hovedsak gjort med utgangspunkt i disse postene.

Som nevnt pågikk det et stort arbeid med å rydde og klargjøre området fra høsten 2019 og fram til byggestart i februar 2021. Høsten 2019 hadde DNV en betydelig rolle, der de blant annet fikk med seg elever fra Dokka VGS til arbeidet. Her kom det oppslag både i lokalavisa og på Facebook-gruppa.⁸⁶ Også grunneier Hasvolds arbeid med å sette i stand Skolmdalen ved vestre brukar ble fremhevet med egne poster og bilder. Da det siden ble klart at brua hadde tilstrekkelig finansiering på

⁸⁶ Opplandske Arbeiderblad 07.10.2019.

sensommeren 2020, ble det innkalt til dugnad for å klargjøre området for bygging på Facebook-gruppa Dokkajuvet Natur- og kulturområde og Skolmbygdas venner:

lørdag 29.08 (førstkommende) vil vi holde dugnad nede i Skolmdalen. Vi prioriterer å rydde brukaret for kratt og buskas. Vi møtes på busslommen oppe ved Vest-Torpa veggen kl. 12.00. Verktøyet er motorsag/ryddesag. Håndkraft trengs også. Det blir kjørt med traktor ned til skolehuset. Veien nedover er bare framkommelig med ATV, traktor eller høy 4x4 bil. Ta med mat/kaffe til eget bruk. Vi regner 3 timer på oppdraget. Vel møtt.⁸⁷

Kort tid etterpå ble det på samme Facebook-gruppe meldt om at folk fra SB skog og Kistefoss Skogtjenester hadde bistått med å felle trær fra brukara som sto tett opptil telefonlinja, og at stammene fra disse trærne ville bli brukt i stillaset til brubygginga. Innsatsen ble løftet fram med en egen takkmelding.⁸⁸ Da det nærmet seg byggestart på nyåret i 2021, ble det så lagt ut en offisiell takk til det lokale næringslivet som så langt hadde bidratt. Her ble en rekke bedrifter fra det lokale næringslivet trukket fram. Lomsdalen tømmer ble fremhevet, sammen med den lokale kraftprodusenten VOKKS, byggevareforretningen Gausdal Landhandleri, boltefirmaet Dokka Fastners som hadde levert bolter til brua, Rudstaden Kran og Transport som har kjørt tømmer, Opplandske Betong og Pretec.⁸⁹

Som antydnet, viser de mange Facebook-innleggene at det lokale næringslivet støttet opp om prosjektet. Selv om ikke alle deres tjenester ble gitt gratis, fikk de ifølge de lokale deltakerne store avslag og mye velvilje. Oppmerksomheten bidragsyterne fikk i form av egne oppslag ga en reklame for firmaene, noe som kan ha bidratt til at flere har ønsket å bidra. Det var i alle fall en rekke lokale bidragsytere som ble gitt oppmerksomhet underveis i byggeprosessen. Nedenfor følger noen eksempler.

I en post ble Ola Gjefle som hadde stilt opp med traktor ved behov under brubygging, løftet fram.⁹⁰ Lenger ut i februar var det Dokka Entreprenør AS sin tur:

Stor takk til nok en lokal bedrift og sponsor som stiller opp på kort varsel for oss når vi trenger litt hjelp. Dokka Entreprenør AS www.deas-gruppen.no og Henry Ringvold har fjernet is i elveleiet for oss på morgenen i dag etter å ha blitt ringt opp på dagen i går. Det setter vi utrolig stor pris på.⁹¹

Etter et stort snøfall i begynnelsen av mars var det behov for ekstra hjelp til snømåking. Da ble det lagt ut denne posten: «Da må vi takke et par sterke karer fra Måsabjønna for god hjelp med å måke av stillaset til brua i dag. Sammen med Rune Skredderstuen og Lisa Bergum ordnet de opp med mye snø...!!! Tusen takk for hjelpen!».⁹² Senere i mars ble det lagt ut en takk til Minel Land Elektriske: «Takk til Minel Land Elektriske for strålende service og hjelp under byggingen av brua». ⁹³ Da brua var ferdig bygget, var det behov for å behandle treverket. Til dette ble en gjeng lokale russejenter engasjert og som fikk en liten sum for arbeidet. Jentene ble omtalt på Facebook-gruppa. Det samme ble de lokale beboerne som bidro med å olje brua gjennom sommermånedene. Under vårløsninga oppsto det skader på det vestre brukaret. Til å reparere dette fikk de lokale deltakerne hjelp fra Land Anleggsgartner til å reparere skaden gratis:

87 Facebook-post. Dokkajuvet natur og kultur

88 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur 05.09 2000

89 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur 16.01 2021

90 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur 02.02 2021

91 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur 23.02 2021

92 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur 11.03 2021

93 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur 25.03 2021

Land Anleggsgartner er ein trufast ven av Dokkajuvet og Skolmbrua. I dag har dei bygt oppatt krona av det vestre brukaret, som hadde rast ut, slik at brua og vegen møtest. Dette gjorde dei handverksmessig flott og dei vil ikkje ha ei krone korkje for stein eller arbeid. Tusen takk !.⁹⁴

I mai kom en lang takkepost til Land Blikkenslagerverksted som bidro til at brua fikk det kulturhistorisk riktige taket som den skulle ha:

De har en svært god fagkompetanse, og har samarbeidet med kulturminne-myndighetene for å gi et autentisk riktig tak på brua. De skal levere blikk, mønepanner og festeutstyr. Takk for god service og god hjelp!⁹⁵

Ikke minst ble Aass stilasservice som sørget for å sette opp stillaset til brubygginga, takket.⁹⁶ Da brua sto ferdig, var det behov for grunder. Disse ble gitt av Ulsaker & Gjeile Bygg AS, og fikk en egen takkepost for donasjonen.⁹⁷ Likeledes ble Kai Norodd Sveum (fra Skolmbygda) som hadde laget sittekrakker av overskuddsmaterialene fra brua, takket.⁹⁸

I tillegg til disse eksemplene var det en rekke andre lokale bedrifter inne. Blant annet bidro Gausdal Landhandleri som også er med i Land Utvikling, med varer gjennom hele byggeprosessen. Under byggingen fikk prosjektet Landhandleriets innkjøpspris på alle varer de kjøpte, i tillegg til at de bidro med å raskt skaffe til veie varer når det var behov for det under bygging. Landhandleriet leverte derfor både limtredragerne på brua og treolje. Bakgrunnen for velviljen var som bedriftens leder sa, at de ønsket å være med og bidra på gode lokale prosjekt. Og på samme måte som de bidro under brobygginga, bidrar de også nå under restaureringen av det gamle Skolehuset på Skolmen (Intervju).

5.1.2 Bruåpning i en større sammenheng

Brua åpnet lørdag 4. september kl. 11. 2021. Selve åpningsarrangementet fant sted på Skolmen bru med byggmester Steinar Moldal, assisterende riksantikvar Audun Skeidsvoll til stede og direktør i Sparebankstiftelsen Andre Støylen, mens Hans Olav Brenner ledet selve arrangementet. I slutten av august ble lokalsamfunnet invitert inn til åpning. Invitasjonsteksten viste at bruåpninga var et ledd i en større lokal tredagers festival, kalt Midtpunktfestivalen. Dette var et samarbeid med den frivillige foreningen Nye Valdresbanen, som en av de lokale deltakerne i Dokkajuvet Natur- og Kulturområde var engasjert i. Resten av festivalen fant sted på Dokka Stasjon. På Landsbyen Dokkas egen hjemmeside lå følgende invitasjon:

Nye Valdresbanen og Dokkajuvet Natur og Kulturområde ønsker velkommen til en tre dagers festival i Nordre Land fra 3.-5.september 2021. Festivalen arrangeres på Dokka stasjon. Det meste foregår utendørs, men noe vil også finne sted inne i lokstallen. Festivalen skal ha arrangement på Etna stasjon og på Hov stasjon i tillegg til Dokka på søndag.

94 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur, 23.04 2021

95 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur 1. mai 2021

96 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur 21.04. 2021

97 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur, 7.05 2021

98 Facebook-post Dokkajuvet natur og kultur, 26.08 2021

Festivalen skal sette fokus på natur, kultur og historie i vårt område, og hvordan samferdsel har ført oss inn i nåtiden. Hvordan kom vi hit, hvordan har veien vært fra hest og kjerre via den industrielle revolusjonen og frem til i dag.⁹⁹

Selve åpningsarrangementet var med andre ord et ytterst lokalt arrangement samtidig som det var innlemmet i en mer overordnet lokalhistorisk visjon om å se hele Nordre Lands samferdsels-historie i et større perspektiv, der kommunens natur, kultur og historie ble sett i sammenheng.

5.2 Verneprosessen går sin gang

Samtidig med at prosjektet utarbeidet visjon og mål, søkte finansiering, forberedte og gjennomførte bygging, slik det er blitt beskrevet, pågikk prosessen med å verne området. 19. februar 2019 var det klart for Fylkesmannens representant (nå Statsforvalteren) Kolbjørn Hoff til å invitere til møte om oppstarten av den formelle verneprosessen av de tilbudte arealene langs Dokka. I den forbindelse ble det invitert til fellesmøte på Landsbyen Næringshage 19 februar 2019.¹⁰⁰ På dette tidspunktet hadde verneprosessen alt pågått en stund, og samtlige skogeiere var godt informert om prosessen. Den formelle varslingen var også godkjent av grunneierne. Dette handlet om å offentliggjøre prosessen, slik at tredjepart ble informert og hadde mulighet til å komme med innspill. Vel et halvt år etterpå, 27. juli 2019, ble det sendt ut en statusoppdatering til skog-eierne i området. I skrevet med tittelen: *Frivillig vern av Dokkaelva – Befaring og videre framdrift* ble det vist til at det ville bli foretatt ytterligere befaringer i august 2019 for å komme fram til riktige erstatningssummer for grunneierne. Videre sa skrevet at vernetidspunkt fortsatt var uklart, og at det trolig ikke ville skje før i 2020.¹⁰¹

Parallelt med at det ble jobbet med å komme fram til riktige erstatningssummer for eiendommene, ble det arbeidet med å utforme vernebestemmelser for området. I følge Statsforvalteren er grunneiernes muligheter til å medvirke i utformingen av vernebestemmelsene viktig, og på deres hjemmeside står følgende om frivillig vern:

Skogeieren får skattefri erstatning for sin skog og blir også med på å bestemme grensene og bestemmelser i verneforskriften for et fremtidig naturreservat ut fra sine behov og innenfor gjeldende rammer for verneforskrifter. Det sistnevnte kan dreie seg om muligheten for å kunne fortsette å vedlikeholde eksisterende bygninger og veier eller å kunne fortsette å ha beite med gjerder, sette ut saltsteiner eller lignende.¹⁰²

Ved vernet av Dokkajuvet hadde grunneier Thomas S. Brudalen en sentral rolle med å få inn de riktige formuleringene i vernebestemmelsene. I det planlagte verneområdet lå både den gamle fylkesveien som krever brøyting og vedlikehold, brua som var i ferd med å reise seg, samt flere bygninger på vestsida av Dokka som er i ferd med å restaureres og brukes. Å få inn formuleringer som sikret de kulturhistoriske elementene i området og som sikret mulighetene til å drive med natur- og kulturbasert aktivitet i området, var sentralt å få med.

99 <https://www.landsbyendokka.no/midtpunktfestivalen-dokka-stasjon/> 06.10.2022.

100 invitasjon sendt fra Viken Skog 21.01 2019

101 Brev 26-07.2019, fra Viken Skog Svein Ekanger til grunneiere.

102 <https://www.statsforvalteren.no/innlandet/miljo-og-klimatek/verneomrader/populart-med-vern-i-innlandet/> 11.09.22

Helt på tampen av 2019 ble det sendt ut et erstatningsutkast til de 43 grunneierne. Nesten halvannet år etterpå, 19. mars 2021, ble området formelt vernet. Verneprosessen pågikk med andre ord over en periode på 7 år, noe som ifølge statsforvalter Kolbjørn Hoff, var 2 år lengre prosess-tid enn vanlig. Samtidig var det et verneområde Hoff omtalte som komplisert. De mange grunneierne som var involvert, behovet for å sikre den ønskede natur- og kulturbaserte aktiviteten i området, og den regulerte elva bidro til at prosessen strakk ut i tid. Ifølge Hoff ble derfor også verneforskriftene for Dokkajuvet omfattende i forhold til bruksinteressene i verneområdet.

Området ble som nevnt offisielt vernet samme dag som brua bar seg selv over Dokka, 19. mars 2021. I de offisielle beskrivelsene av verneområdet står følgende beskrivelse:

Naturkvalitetene i Dokkajuvet ligg i toppsjiktet nasjonalt som elve- og bekkekløftsystem og området vert vurdert som særst viktig og nasjonalt verdifullt. Området består av ei stor og djup bekkekløft der elva Dokka renn i botnen av kløfta. Det er registrert eit høgt tal raudlista artar i denne bekkekløfta. Totalt er det registrert åtte sterkt trua artar, åtte sårbare artar og 17 nær trua artar. I kløfta hekkar fleire artar klippehekkande rovfugl. Innanfor området har Dokka ein av dei viktigaste gyteplassane for storaurestamma i Randsfjorden. Det inngår fleire sidekløfter til Dokka i verneforslaget bl.a. Kjøljua og Brudalen/Medåa/Skolmdalen, som har høge verneverdiar. Vernet av Dokkajuvet bidreg til at vi får verna ein naturtype som vi i dag ikkje har verna nok av i Noreg.¹⁰³

5.2.1 Oppsummering

Gjennomgangen har løftet fram den betydning de ulike aktørene hadde for gjennomføringen av prosjektet. Fagkunnskapen til Dovre håndverkssenter med Steinar Moldal i spissen var vesentlig for at brua lot seg rekonstruere, mens skogeier Andreas Lomsdalens tømmerkvalitet var avgjørende for at det var mulig å bygge i riktig tømmerkvalitet. Det lokale engasjementet fra lokalbefolkningen i området og næringslivet i og rundt Dokka, var også helt sentralt for at bruprojektet rent praktisk lot seg gjennomføre innenfor prosjektets økonomiske og praktiske rammer. Som vist var de lokale deltakerne også spesielt gode til å løfte fram sine medhjelpere når de kunne, der alle som bidro ble takket og gitt reklame for sitt arbeid. I verneprosessen som løp parallelt med bruprojektet var grunneier Thomas S. Brudalens medvirkning i utformingen av vernebestemmelsene helt vesentlige for å sikre de kulturhistoriske interessene i området.

Gjennomgangen har også vist at prosjektet beholdt sitt tverrfaglige og overordnede perspektiv på områdets natur- og kulturhistorie i åpningsarrangementet, ved å binde bruprojektet i juvet til den øvrige samferdselshistorien i kommunen.

103 <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kld/nyheter/2021/regjeringa-vernar-15-skogomrade-i-vestland-innlandet-og-trondelag-fylke/id2839597/>

6. Erfaringer fra et kultur- og naturmiljøprosjekt

Hva bidro til å realisere målene i prosjektet og hvilke erfaringer ble gjort underveis? Med utgangspunkt i intervjumaterialet går dette kapittelet tettere på de som på ulike måter har deltatt i prosjektet, og hvilke erfaringer de har gjort seg gjennom sin deltakelse så langt.

6.1 Tradisjonshåndverk på prøve – Å bygge vinterstid under en pandemi

Februar 2021 startet bygginga av topp- og bunnsviller. Denne prosessen foregikk på jordet i Nordre Brudalen. Det ble laget en over 40 meter lang ramme og denne ga brua sin riktige overhøyde på 28 cm på midten av brua. Bunn- og toppsviller ble deretter delt opp og fraktet ned i dalen til brukarene. Der ble delene lagt ut over ett stillas som dekke hele elva på tvers. Mye av dette arbeidet ble utført med håndmakt. Resten av brua ble bygget på stedet (...) Tre uker senere kunne stillaset tas vekk og brua stod av seg selv. Taket ble lagt på sommeren samme år.¹⁰⁴

Beskrivelsen av byggingen er skrevet av grunneier Rune Skredderstuen som leder Skolmen krets og som var aktivt til stede under byggingen. Intervjuer med håndverkerne og de lokale deltakerne viser at det knyttet seg utfordringer rundt de *tidsmessige, stedsspesifikke og ikke minst helsemessige og formidlingsmessige premissene* for byggingen. Brua måtte bygges vinterstid, før det kom for mye vann i elva – noe som ble anslått å skje i siste halvdel av mars. Brua måtte være ferdig før den tid. Byggearbeidene startet derfor opp 1. februar, der håndverkerne ble forespeilet å ha seks uker på seg på å bygge brua. Den tilmålte byggetiden satte premisser for prosjektet og gjorde at alle situasjoner som oppsto underveis, måtte løses raskt.

Det Moldal og hans håndverkere opplevde som utfordrende, var stedets topografi med sitt krevende og bratte terreng mot juvet, der tunge materialer skulle fraktes ned og ut på stillaset, fortrinnsvis ved hjelp av håndmakt. Videre ble de værmessige forholdene trukket fram. Brua ble bygget vinterstid, der byggeplassen var lokalisert til jordene på oversiden av juvet og på grunneier Thomas S. Brudalens eiendom. Juvområdet er et fuktig og kaldt område. Dette fikk Moldal og arbeidslaget merke under sine lange arbeidsdager ute på jordene – der kulda og snøen ble en større utfordring enn hva Moldal så for seg da han takket ja til oppdraget. Samtidig bodde arbeidslaget i et av gårdshusene på Brudalen, og de fikk servert mat, noe Moldal trakk fram som en fordel for deres utnyttelse av arbeidsdagene.

Utenom de mer praktiske og klimatiske prøvelsene som oppsto ved å arbeide ute i juvområdet, slo det også inn helsemessige utfordringer under byggeprosessen. Koronapandemien som herjet i Norge og i hele Europa, fikk stor innvirkning på formidlingsplanene knyttet til byggingen.

¹⁰⁴ Rune Skredderstuen, MUSH Synnfjell 7-9. januar 2022, s.44-45.

I utgangspunktet var planen at selve byggeprosessen skulle fungere som en læringsarena for håndverkere og det var lagt opp til at det skulle foregå en del formidlingsarbeid med både nasjonal og internasjonal deltakelse. Planen til Moldal var å invitere håndverkere med inn i byggingen, noe han ofte gjør – også håndverkere fra Europa. Videre skulle unge håndverkere fra videregående skole få mulighet til å delta. Det er slik Moldal pleier å legge opp sine prosjekt:

Jeg har en formening om at det jeg gjør, bør flere lære av og kunne få delta på. Det prinsippet bruke jeg jo stort sett hele tiden. Det var lagt opp til at det skulle være åpen dag på lørdagene: der folk kunne komme å få informasjon. Også hadde vi invitert aktive håndverkere til å være med og arbeide i lag med oss, og samtidig å arrangere dugnader der ting kunne bli utført (Intervju Moldal).

Planen var både å arrangere dugnader og holde offisielle visninger på brua etter hvert som arbeidet gikk framover. Mens som Moldal sa det: «Så kom koronaen og vi kunne ikke tillate at oss at vi fikk smitte inn i arbeidstropen, for da kunne vi risikere at vi måtte kutte ut alt sammen. Alle var enige om at det kunne vi ikke ta sjansen på» (Intervju Moldal). Dermed ble byggeprosessen en langt mer lukket prosess enn hva planen tilsa, og formidlingstiltakene det var blitt lagt opp til, måtte til en stor del bli satt på vent.

6.2 Frivillighet på prøve – om is og dugnader

Intervjumaterialet viser også at de lokale deltakerne erfarte prøvelser både underveis i planleggings- og byggeprosessen. Blant de som medvirket i prosjektgruppa Dokkajuvet natur og kulturområde, ble selve byggeprosessen omtalt som intenst og krevende. Alt skulle skje innenfor en fastsatt tidsramme og om det skulle oppstå problemer, så måtte det løses umiddelbart. Selve byggeprosjektet krevde med andre ord et nærmest daglig nærvær av de frivillige deltakerne.

Under bygging var Steinar Moldal byggherre og hadde ansvar for alt som skjedde på byggeplassen. Våtmarkssenterets representanter inntok kun en rådgiverrolle. Under bygging fikk de frivillige i foreningen Dokkajuvet natur og kulturområde, ansvar for å legge til rette for at bruarbeidet skulle kunne finne sted. I tillegg var de tett på byggearbeidene og bidro til å løse små og store utfordringer som oppsto underveis i byggingen. Grunneierne Thomas S. Brudalen og Rune Skredderstuen jobbet med å legge til rette for byggeprosessen i juvet, blant annet gjennom rydding og snømåking, og siden gjennom planering av ny parkeringsplass: «Vi har holdt veien oppe og lagt til rette», forteller de (intervju). Laila Ødegård i firmaet Bergtikjin, hadde en mer koordinerende rolle. Hun ordnet mye papir- og søknadsarbeid, og jobbet tett opp mot Moldal og håndverkerne under byggeprosessen. Ødegård mente hun fungerte som en slags håndlanger for Moldal som hadde ansvaret for at de ulike materialene ble fraktet til byggeplassen når de skulle, enten det var tømmer eller bolter: «Jeg jobba veldig tett med Steinar (...). Han kunne ringe til meg og si at vi trenger så og så mange skruer». Når praktiske ting skulle løses i området, ringte hun gjerne til Rune Skredderstuen, slik som ved snømåking. Hun forteller at hun var til stede på byggeplassen omtrent hver dag og at hun laget middag til håndverkerne (Intervju Laila Ødegård). De lokale deltakerne jobbet med andre ord mye med å tilrettelegge for at byggearbeidet skulle kunne finne sted.

I tilretteleggingsarbeidet oppsto det plutselig situasjoner: «Også er det slik at plutselig må du ha 6-7 stk. til å måke snø», fortalte de (intervju Thomas S. Brudalen og Rune Skredderstuen). Flere viste til at det oppsto hendelser som kunne vært ødeleggende for hele prosjektet, blant annet da

det ble sluppet ut vann i elva og det samlet seg is på fjellet der stillaset skulle forankres og sikres. Episoden ble brukt til å illustrere hvor krevende det har vært å bygge en bru på dugnad, siden de lokale deltakerne måtte handle raskt da situasjoner oppsto. De skjønnte at de ikke ville bli kvitt isen ved å bruke dugnadskrefter, og fikk inn en stor entreprenør til å hjelpe. Samtidig innså de at menneskelige krefter ikke var nok til å fjerne isen. Laila Ødegård fortalte: «Vi måtte ringe statsforvalteren og spørre om vi kunne bruke dynamitt i et verneområde. Det er nok den største krisa vi har hatt. Jeg satt i helga og skrev søknaden til statsforvalteren, og mandag morgen tikket det inn e-post fra statsforvalteren som ga oss tillatelse til å sprengje» (intervju Ødegård). I etterkant fikk de den gledelige nyheten at entreprenøren som utførte jobben til en kostnad på vel 25 000 kr, ikke tok penger for jobben.

Isen i juvet er episoden som ble trukket fram som mest prekær. Samtidig foregikk det som beskrevet små og store dugnader underveis før, under og etter byggingen. På spørsmålet om det frivillige engasjementet i bygda og om det å invitere til dugnad, så fortalte grunneierne at de har vært forsiktige med å spørre folk: «Vi har ikke tredd noe nedover hodet på folk. Men i fjor var det faktisk kamp om å få lov til å frese snøen på veien her».

I intervjuene i etterkant ga de frivillige uttrykk for at prosessen de har vært gjennom, tidvis kunne være krevende, og at de i etterkant var glade for brua, men også slitne etter en intens prosess. Thomas S. Brudalen og Rune Skredderstuen beskrev utfordringen slik: «Det har vært et krevende prosjekt. Et skolehus kan du ta mer langsomt, men når du skal bygge ei bru, og du har leid stillas – så må du handle» (intervju Thomas S. Brudalen og Rune Skredderstuen).

6.3 Frivillighet på prøve - organisering og reorganisering av prosjektet

Samtidig var det ikke bare de praktiske utfordringene knyttet til selve brobyggingen som satte de lokale deltakerne på prøve. Også samarbeidet innad i foreningen skapte utfordringer underveis. Under intervjuene kom det fram at det i tilknytning til byggearbeidene var etablert en byggekomite, som ikke fikk den funksjonen den var tenkt å skulle ha. Byggingen ble som beskrevet styrt av Moldal, mens den daglige logistikken rundt selve byggingen med bestilling og frakt av ulike materialer, ble håndtert av Laila Ødegård.

Med en byggeprosess som krevde hurtige avgjørelser og rask framdrift, er det mange av de involverte som erfarte at prosessene og kommunikasjonen underveis i bygging ikke var så åpen og inkluderende som tenkt og ønsket. Dermed oppsto det spenninger innad mellom de lokale deltakerne og i forhold til de eksterne samarbeidspartnere. Selv om prosjektet samarbeidet med Våtmarkssenteret (DNV) og Innlandet fylkeskommune, hadde ingen av disse myndighet til å gå inn og styre prosessen. I prosjektet var det som beskrevet i kapittel fire heller ikke laget en klar struktur for hvordan medvirkning skulle skje eller hvem som skulle ha det avgjørende ordet hvis det oppsto behov for å ta krevende beslutninger. I intervjuene går det fram at den manglende kommunikasjonen deltakerne imellom skapte utfordringer og at kommunikasjonen mellom de involverte underveis i byggeprosessen kunne gå større omveier via mellompersoner før budskapet nådde den rette. Enkelte opplevde derfor å få rollen som moderator mellom ulike parter. Flere av de involverte fortalte at de opplevde dette som en krevende situasjon. Samtidig oppsto

det aldri noen åpne konflikter rundt selve byggingen. Etter at brua sto ferdig og offisielt åpnet 4.09. 2021, skjedde det en strukturell omorganisering av hele foreningen som følge av utfordringene.

30 september 2021 skiftet Facebook-gruppa navn fra *Dokkajuvet Natur- og Kulturområde* til *Skolmen bru*. Det samme gjorde foreningen. I tillegg skiftet de ut det gamle styret med et nytt, der sentrale deltakere i prosjektet ikke lenger fikk være med. Basert på det som om fram i intervjumaterialet innebar omorganiseringen også en endring av foreningens arbeidsområde, der prosjektets tidligere visjoner om inkludering, tverrfaglighet, og mål om å fremme natur- og kulturkvalitetene i området ble forlatt, til fordel for en ny forening der fokus var rettet mot driften av brua – mot parkeringsplassen og betalingssystemet som skal sikre videre drift. Den andre foreningen i området *Skolmen krets*, ledet av Rune Skredderstuen, er blitt tillagt ansvaret for resten av juvområdet og veisystemet. Ifølge Skredderstuen jobber foreningen videre med kunnskapsutvikling og formidling om områdets natur- og kulturkvaliteter.¹⁰⁵

Med utgangspunkt i de beskrevne spenningene blant de lokale deltakerne skjedde det altså en omorganisering av hele prosjektet, der de visjonære tankene i foreningen som handlet om å løfte områdets natur- og kulturhistorie inn i en større regional sammenheng, ble redusert til å handle om Skolmbygdas kulturhistorie. I den nye organiseringen er oppmerksomheten snevret inn mot Skolmen bru, mens *Skolmen krets* har sitt fokus rettet mot restaureringen av Skolmen skole, drift av landskaper og områdets lokale kulturhistorie.

6.4 «Folk snakker om Skolmen bru når du du møter dem i sentrum». Bruas betydning

En sentral del av prosjektet Skolmen bro handlet om å reetablere en forbindelse, eller livsnerve, mellom de lokale beboerne på vestsida og østsida av Dokka. For mange av de som ble intervjuet, er det også slik brubygginga ble forstått og omtalt. «Bygda er blitt hel att», var det en deltaker som sa. Flere av de intervjuede trakk fram den ferdigbygde brua som det konkrete beviset på at kretsen/bygda er reparert og fullstendig igjen, og viste en stolthet over hvor flott både brua og området var blitt. For noen av de lokale som ble intervjuet, handlet prosjektet også om å reparere foreldregenerasjonens barndomslandskap, en generasjon som nå er i ferd med å dø ut.

Den gjengse holdningen blant de som ble intervjuet, var en stolthet over den nye brua og tilgjengeliggjøringen av det glemte juvområdet. Stoltheten viste seg blant de kommunalt ansatte, hos Riksantikvaren og fylket så vel som hos de lokale initiativtakerne som har lagt ut en egen besøksbok der folk som besøker området, kan skrive inn navnene sine. Under feltarbeidet i august og september var det vel 500 personer som hadde tatt seg bryet med å skrive seg inn. Det er det slett ikke alle som gjør, noe som betyr at det trolig er langt flere som har tatt området i bruk gjennom sommeren 2022. Under feltarbeidet var også grunneierne raske med å påpeke den nye bruken av området da det kom folk gående og syklende forbi (feltnotat).

¹⁰⁵ E-post Rune Skredderstuen 15.12. 2022.

«Det har skjedd noe med samholdet i bygda etter at brua kom. Vi har noe å møtes om og å snakke om. Folk tar også med seg gjester hit når de har besøk», var det en av de intervjuede deltakerne som hevdet (intervju lokal deltaker). En annen påpekte at området er blitt et populært turområde for Dokkas befolkning: «Det er jo populært for turgåere. Så er det jo satt opp en stolpe der nede også (Stolpejakt). Både brua og Torafossen mener jeg er et turmål. Det er veldig mye Dokkafolk som besøker området» (intervju lokal deltaker). Også kommunens ordfører mente at prosjektet har hatt stor betydning for kommunen og at de frivillige har klart å skape et landemerke: «Synes at for hver gang jeg er der, så blir det et bedre prosjekt. Det er blitt et fantastisk område med juvet og historia» (intervju ordfører Nordre Land).

6.5 Framtid og sosial verdiskaping – hva er utsiktene?

Samtlige av de som ble intervjuet til evalueringen, ble også spurt om hva slags tanker og ønsker de har for området og hvem som eventuelt bør ta ansvar for området framover.

Flere av grunneierne mente at de nå hadde gjort nok gjennom arbeidet med brua og ved å tilgjengeliggjøre juvområdet. De mente derfor at det var opp til folk utenfra å ta området i bruk, og komme med initiativ. Selv ga de ikke uttrykk for å ønske å etablere samarbeid med andre lokale foreninger i området. De ventet heller på at kommunen påtok seg en form for ansvar, som de mente hadde vært lite nærværende i prosjektet så langt. For dem handlet det nå om å sikre midler til vedlikehold av veien, brua og området som sådan.

Lokale beboere mente at tilgjengeliggjøring av juvområdet hadde vært veldig positivt, men at det nå måtte skje noe sosialt for å binde sammen det som en gang var en bygd. De mente at det gamle lokalsamfunnet må reetableres, siden den generasjonen som kjente hverandre, er utdøende, og de yngre som bor i området ikke kjenner hverandre. Her ble skolestua på Skolmen og mulighetene for å få i gang sosiale aktiviteter her trukket fram.

Andre lokale samarbeidspartnere ser fortsatt for seg områdets potensiale til å skape næringsprodukter innenfor friluftsliv, og at området kan brukes til formidling av natur- og kulturhistorie. Samtidig ble det påpekt at dette trolig vil bli lettere når restaureringen av Skolmen skole er ferdig. Mange av de intervjuede mente også at det er vesentlig at Nordre Land kommune kommer på banen og tar ansvar for prosjektet.

Blant de som hadde vært samarbeidspartnerne under brobyggingen, var det ikke noe ønske om videre engasjement. Lands museum ga ikke uttrykk for at de hadde noe eieforhold til prosjektet eller ønske om å innlemme området i sitt virksomhetsfelt. Heller ikke DNV sa at de opplevde å ha noe ansvar for området nå som brua var reist og deres innsats med prosjektrapportering var avsluttet. De trakk seg i stedet stille ut av prosjektet. Tilsvarende var det med Statsforvalteren som ikke lenger har samme engasjement i området nå som det er vernet. Det som gjenstår, er imidlertid en forvaltningsplan for området, som vil kreve samarbeid med grunneierne. Heller ikke Riksantikvaren, som har fulgt prosjektet tett, gir uttrykk for å ha det samme engasjement for prosjektet etter at de frivillige deltakerne omorganiserte prosjektet fra Dokkajuvet natur- og kulturområde til Skolmen bru.

Nordre Land kommune viste seg ikke som noen aktiv samarbeidspartner under byggeprosessen, selv om de bevilget penger til byggingen og støttet de andre søknadene som ble sendt. Intervjuer med representanter fra Nordre Land kommune viste derimot en stolthet og interesse for området. De så for seg muligheten til å utvikle egne formidlingsopplegg med den kulturelle skolesekken. Kommunens ordfører fremhevet også områdets potensiale som et sted for framtidige vigsler, og muligheten for at området kan brukes inn i den lokale utdanningssatsingen på Dokka videregående skole med det nye linjefaget bioøkonomi som åpnet august 2022.

Kommunens ordfører, Ola Tore Dokken, stilte seg positiv til visjonene i juvprosjektet. Han trakk muligheten de så for å utnytte potensialet som lå i verneområdet, samarbeidet med DNV, tankene om naturveiledning og arbeidet med å få fram fløtehistorien. Dokken mente derfor at prosjektet burde ses på som en start på utvidelsen av eksisterende verneområde: «Tenker at det er starten på et verneområde som skal utvides – blant annet opp til Grønvold sag som også er drevet av en frivillig forening. Jeg tenker at Dokkajuvet er første trinn en på et større prosjekt». Samtidig var ordføreren tydelig på at dette ikke er kommunens ansvar og noe kommunen skal engasjere seg i. Arbeidet og ansvaret må ligge hos de frivillige, mente han.

Både de lokale deltakerne, regionale og nasjonale kulturarvsmyndigheter har etterlyst Nordre Land kommunes engasjement i prosjektet. Spesielt har de etterlyst at prosjektet ble forankret i den kommunale kulturminneplanen som skulle ha blitt utarbeidet i denne perioden. Også kommunens ordfører ser svakheten ved dette, og innrømmer at dette skulle ha vært på plass i løpet av planperioden: «Kulturminneplan er noe vi ikke har og som må på plass. Vi hadde ambisjon om at denne skulle være på plass i denne perioden her» (Intervju ordfører Nordre Land).

6.5.1 Oppsummering

Erfaringene fra prosjektet så langt har vist at det å bygge en fagverksbru på vinterstid i et bratt juvområde hvor det meste måtte skje med håndkraft, ble erfart som fysisk krevende. Kulda vinterstid og det bratte terrenget var utfordrende for håndverkerne. For de frivillige var det særlig isen som la seg i elva som krevde at de raskt måtte få på plass tillatelser, løsninger og arbeidskraft. Ikke minst bidro koronapandemien til at selve byggeprosjektet ble et langt mer lukket og mindre formidlende prosjekt enn hva det var tenkt som.

Blant de frivillige deltakerne oppsto det også spenninger og problemer underveis i prosjektgruppa, og flere erfarte at prosessene og kommunikasjonen underveis i byggeprosessen ikke var så åpen og inkluderende som ønsket. Dette skapte utfordringer blant deltakerne og resulterte i en omstrukturering av prosjektet og foreningen etter at brua var åpnet. Foreningen gikk fra å hete *Dokkajuvet natur- og kulturområde* til å hete *Skolmen bru*. Samtidig ble det konstituert et nytt styre for foreningen, der sentrale deltakere ble skiftet ut. I skiftet skjedde det også en endring av prosjektets innhold, hvor de visjonære tankene i prosjektet som handlet om tverrfaglig samarbeid og om å løfte områdets natur- og kulturhistorie og se det i en større sammenheng, ble tonet ned til å fortrinnsvis handle om områdets konkrete kulturhistorie.

Den gjengse holdningen blant de som ble intervjuet var en stolthet over den nye brua og den tilgjengeliggjøringen av området som har skjedd. Stoltheten viste seg hos samarbeidspartnerne, lokalbefolkning, det lokale næringslivet, kommunen, fylket, Statsforvalteren og Riksantikvaren.

7. Måloppnåelse, suksessfaktorer og utfordringer så langt

Med utgangspunkt i prosjektets egne visjoner og mål om bred medvirkning, bygging av en ny bru, lokalt og tverrfaglig samarbeid, samt kunnskapsproduksjon og -formidling knyttet til områdets natur- og kulturverdier, vil dette kapitlet trekke fram suksessfaktorer og utfordringer som har vist seg i gjennomføringen av prosjektet så langt. Oppmerksomheten vil være rettet mot prosjektets mål om å bidra til sosial verdiskaping – som også ble løftet fram som en viktig del av evalueringen for den regionale kulturminneforvaltningen.

7.1 Måloppnåelse og suksessfaktorer

Til grunn for prosjektet lå tre mål: 1) Etablere et inkluderende prosjekt der lokalsamfunnet ble invitert inn til en felles tverrfaglig utvikling av natur- og kulturområdet på lokalsamfunnets premisser. 2) Bygge opp igjen gamle Skolmen bru. 3) Utvikle kunnskap om områdets natur- og kulturverdier og videreformidle denne kunnskapen.

Den umiddelbart synlige suksessen for foreningen Dokkajuvet natur- og kulturområde var at de med noen unntak kan sies å ha oppnådd alle sine mål: På kort tid klarte foreningen å mobilisere penger, kunnskap, engasjement og krefter til å få reist en ny bru på de gamle brukarene, og rekonstruert et kulturminne ut ifra tradisjonelle håndverksteknikker. I prosessen har de, som evalueringen har vist, klart å mobilisere et engasjement hos lokalbefolkning og det lokale næringslivet, hos sentrale kunnskapsmiljøer som Dovre håndverksenter og DNV, og ikke minst hos regionale og nasjonale kulturarvsmyndigheter. Slik kan prosjektet også sies å ha nådd målet om å etablere et inkluderende prosjekt som har bidratt til lokal og sosial verdiskaping: der lokalsamfunnet ble invitert inn til en felles tverrfaglig utvikling av området på lokalsamfunnets premisser. Prosjektet tredje mål som handlet om å utvikle kunnskap om områdets natur- og kulturverdier og videreformidle denne, er derimot det målet der det fortsatt er en del ugjort.

Evalueringen har vist at det var mange forhold som bidro til at prosjektets nådde sine mål. Nedenfor følger en oversikt over sentrale suksessfaktorer. Det handler om prosjektets tverrfaglighet og innhold, om prosjektets visjon, organisering og sammensetning av prosjektgruppe. Det handlet om tilgangen på lokale fasilitatorer og ressurser og på tilgangen til nasjonalt anerkjente kunnskapsmiljøer. Ikke minst handlet det om betydningen av prosjektets «timing».

7.1.1 Prosjektets tverrfaglighet og innhold

Foreningens ønske og vilje til å tenke tverrfaglig i arbeidet med natur- og kulturområdet var sentralt for at det skulle nå sine mål. Dette er også en erfaring vi kan finne igjen i læringshistorier fra andre kommuner. Som Distriktssenteret skriver det i sin rapport om verdiskaping basert på natur- og kulturressurser, krever strategisk arbeid med brei verdiskaping at en tar vare på og utvikler natur- og kulturressursene som ligger på stedet, noe som innebærer å kople natur- og

kulturressursene på stedet sammen med de menneskene som bor der.¹⁰⁶ Som vist så klarte også de lokale deltakerne å utnytte synergiene fra verneprosessen av området til å skape en plattform for samarbeid mellom grunneiere. Dette synes å ha skapt et rom for kommunikasjon og bidratt til at grunneierne har trukket prosjektet i samme retning, og skapt engasjement hos kulturarvsforvaltningen. Videre har valget av tradisjonelle håndverksløsninger og lokale materialer bidratt til å utløse faglig velvilje hos naturforvaltningen og engasjement og velvilje hos kulturminneforvaltningen. Det samme har vektingen av prosjektets potensiale til sosial verdiskaping.

7.1.2 Visjon, organisering og prosjektgruppe

Foreningens sammensetning av medlemmer bidro til å underbygge prosjektets tverrfaglige visjon. Ved å inkludere aktører fra naturforvaltningen, friluftsturisme og lokalhistorisk interesserte grunneiere, ble det lagt et solid grunnlag for en tverrfaglig natur-kulturvisjon for området. Foreningens tverrfaglige visjon og organisatoriske sammensetning var, som nevnt, avgjørende for at prosjektet fikk bred faglig støtte og finansiering.

- Tett forbundet med dette var de ressurser og kunnskaper som fantes blant foreningens deltakere. Fra start av fantes det ingeniørkompetanse, lokalhistorisk kompetanse, søknadskompetanse, forhandlingskompetanse og kunnskap om naturforvaltning. Den tverrfaglige sammensetningen av kompetanse var avgjørende for at prosjektet klarte å skaffe penger, forsto kompleksiteten i byggeprosessen, kunne bidra inn i byggeprosessen og fikk forhandlet fram nødvendige rettigheter for bruken av naturvernområdet.
- De lokale prosjektdeltakerne har vist en egen evne til å klare å skaffe penger, engasjere lokalsamfunnet og til å involvere sentrale regionale og nasjonale aktører underveis i prosjektet. Dette gjelder både den regionale og nasjonale kulturminneforvaltningen og samarbeidet med naturforvaltningen. Samarbeidet har hjulpet prosjektet med å skaffe økonomisk støtte, gjennom fylkeskommunens støtteordning til formidling av tradisjons-håndverk og ved å mobilisere de nasjonale støtteordningene som ligger i post 77, Verdiskaping. Også samarbeidet med naturforvaltningen var viktig for å legitimere prosjektet og var avgjørende for det handlingsrommet som ble skapt for verneområdet. Erfaringene viser hvor viktig bidrag fra nasjonale og regionale aktører var for å skape synergier og dermed få til kulturell og miljømessig verdiskaping.

7.1.3 Lokale fasilitatorer og ressurser

Tilgangen på lokale fasilitatorer og lokale ressurser var som vist vesentlig for at foreningen fikk finansiert og bygget opp Skolmen bru.

- Den lokale satsningen med Land Utvikling, og deres arbeid med å fasilitere møteplasser for lokalt næringsliv var, som beskrevet i kapittel 3 og 4, sentralt for det tverrfaglig samarbeidet som ble etablert i foreningen Dokkajuvet natur- og kulturområde.

¹⁰⁶ Veivåg, Elisabeth et al. 2017. *Verdiskaping basert på natur- og kulturressurser. Kva kan vi lære frå Lom, Røros, Vega og Lysefjordområdet?* Arbeidsrapport. Distriktsenteret. Kompetansesenter for distriktsutvikling. Kommunal- og Moderniseringsdepartementet, s. 32.

Fasiliteringen bidro blant annet til at Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarksenter ble involvert i prosjektet.

- Samarbeidet med kunnskapsmiljøet ved DNV var avgjørende for prosjektets måloppnåelse. Senterets kompetanse innenfor natur og naturarv fungerte som premissleverandør for valget av den historiske og bærekraftige broløsningen, de var et viktig bindeledd til håndverksmiljøet på Dovre, samtidig som de fungerte som fasilitator og støttefunksjon opp mot forvaltningen. Videre var senteret sentrale i arbeidet med å engasjere krefter til å rydde og tilgjengeliggjøre området og de påtok seg et administrativt ansvar for å rapportere til sentrale bidragsytere.
- Også tilgangen til det historiske kunnskapsmiljøet på Randsfjordmuseet/Lands museum på Dokka bidro til å gi prosjektet historisk legitimitet samtidig som de også bidro med å skaffe til veie historisk kunnskap om samferdselshistorien og gamle Skolmen bru.
- Muligheten for leveranse av kortreist tømmer med god nok kvalitet fra skogeier Lomsdalen bidro til at brua lot seg bygge i tre, og på en bærekraftig måte.
- Også den lokale støtten og velviljen fra lokalt næringsliv og lokalbefolkning under byggeprosessen var som vist avgjørende for at prosjektet lot seg realisere innenfor de økonomiske og tidsmessige rammene som foreningen hadde til rådighet.

7.1.4 Kunnskapsutvikling og -formidling – og tilgang på prestisjefylte kunnskapsmiljøer

Sentralt i prosjektet var målene om kunnskapsutvikling og kunnskapsformidling innenfor natur- og kulturarv. For å nå målene var relasjonene som ble skapt til kunnskapsmiljøer innenfor håndverk, kulturhistorie og naturhistorie vesentlige. Relasjonene var som beskrevet avgjørende for den kvaliteten og faglige legitimiteten arbeidet med brukonstruksjonen fikk.

- For å nå målet om kunnskapsutvikling og -formidling innenfor kulturarv og håndverk var tilgangen til byggmester Steinar Moldal og håndverksmiljøet på Dovre avgjørende. Dette ga rekonstruksjonsarbeidet høy faglig legitimitet og status. Utviklingen av brukonstruksjonen var en sentral del av prosjektets mål om å bidra til kulturhistoriske kunnskapsutvikling.
- Prosjektets relasjon til kunnskapsmiljøet på Land museum bidro også til å nå målet om kulturhistorisk kunnskapsutvikling. Dette gjaldt spesielt kunnskap om den lokale samferdselshistorien i området.
- Moldals arbeid med å inkludere opplæring i byggeprosessen bidro også til prosjektet nådde målet med å bidra med kunnskapsformidling, selv om formidlingsdelen ble mindre enn planlagt. Etter at brua var reist, har også denne håndverkskunnskapen vært gjenstand for formidling i en rekke sammenhenger.

- Prosjektets satsning på kunnskapsutvikling innen håndverk og formidling av håndverkskunnskap var som vist også avgjørende for å utløse midler hos Kulturminnefondet, Sparebankstiftelsen og hos fylkeskommunen.

7.1.5 Naturkulturområde under transformasjon: Betydningen av prosjektets «timing» for å skape synergier

Et siste forhold som bidro til at prosjektet nådde mange av sine mål, var prosjektets «timing». Tidspunktet for når prosjektet ble igangsatt var av vesentlig betydning både for at det lot seg gjennomføre og for at det fikk de valgte løsningene.

Som vist i kapittel 3, var verneprosessen og arbeidet med å omdefinere området fra et produktjonslandskap til et verneverdig naturlandskap tilrettelagt for fritidsbruk, en viktig forutsetning for at bruprojektet igjen kom opp som en aktuell mulighet. Oppmerksomheten på områdets nyoppdagede naturkvaliteter bidro til at DNV engasjerte seg, samtidig som senterets engasjement for natur- og kulturhistorie la premissene for valg av bruløsning og materialbruk. Senteret ga tilgang på kunnskapsmiljøer innenfor tradisjonshåndverk og det ga tilgang på ressurser som kunne hjelpe til med å rydde, tilgjengeliggjøre og løfte fram områdets naturkvaliteter.

Bruløsningen som forutsatte tradisjonshåndverk og opplæring i håndverk, bidro på sin side til å utløse midler fra regional kulturminneforvaltning og fra nasjonale fond og stiftelser. Prosjektets løsninger traff en forholdsvis nylig startet offentlig og privat kulturarvssatsning på håndverk og immateriell kulturarv. Slikt sett var timingen av prosjektsøknaden til de store tilskuddsgiverne sentral. Videre bidro som nevnt prosjektets tverrfaglige perspektiv på natur- og kulturhistorie, og fokus på lokal medvirkning og sosial verdiskaping, til å utløse et regionalt engasjement hos fylkeskommunen, Statsforvalteren og Riksantikvaren.

Det synes med andre ord å ha oppstått en rekke synergier mellom naturvern og kulturvernprosessene i prosjektet hvor sammenfallet i tid mellom verneprosessen og igangsettingen av prosjektet Dokkajuvet natur- og kulturmiljø ga handlingsrom og mulighet til å forhandle fram premissene for det framtidige natur- og fritidslandskapet. I arbeid med bred verdiskaping som tar utgangspunkt i natur- og kulturressurser, blir mulighetene for å utløse samspillseffekter sterkt vektet. Det handler om å utnytte potensiale som ligger i rommene mellom de ulike formene for verdiskaping og de ulike sektorene i samfunnet.¹⁰⁷ Det var en slik samspillseffekt som slo ut her.

7.2 utfordringer i prosjektet

Prosjektet har som nevnt nådd flere av sine mål, og må derfor anses som vellykket. Samtidig har det møtt på utfordringer som er verdt å ta høyde for i det videre arbeidet. utfordringene er knyttet til prosjektets mål om bred medvirkning og lokalt og tverrfaglig samarbeid. Videre handler

¹⁰⁷ Veivåg, Elisabeth et al. 2017. *Verdiskaping basert på natur- og kulturressursar. Kva kan vi læra frå Lom, Røros, Vega og Lysefjordområdet?* Arbeidsrapport. Distriktssenteret. Kompetansesenter for distriktsutvikling. Kommunal- og Moderniseringsdepartementet, s. 35

det om prosjektets mål om å bidra med kunnskapsutvikling og kunnskapsformidling om områdets natur- og kulturarv, et mål som prosjektet ikke har nådd fullt ut.

7.2.1 Visjoner, mål og organisering av prosjektet

I prosjektplanene ble det lagt opp til en prosjektorganisering hvor *medvirkning* og *tverrfaglig samarbeid* sto sentralt. Samtidig ble det aldri konkretisert hvordan medvirkningen skulle organiseres og fasiliteres. Det ble presisert at det er foreningen som eier prosjektet, men fra prosjektdeltakernes side ble det ikke tydeliggjort hvem som skulle ha det avgjørende ordet ved mulige uoverensstemmelser. Av det som kom fram i intervjumaterialet, har prosjektets manglende struktur for medvirkning vært en utfordring under brobyggingen. Det skapte spenninger mellom prosjekteierne og andre lokale og regionale samarbeidspartnere, og det bidro til at prosjektet ble omorganisert og fikk nytt styre etter at brua var ferdigbygd.

I de økonomiske tildelingene og i den faglige involveringen fra kunnskapsmiljøene innenfor kulturarv og naturarv ble tverrfagligheten og den inkluderende prosjektorganiseringen trukket fram som positive kvaliteter ved prosjektet. Dette bidro også til at prosjektet fikk midler. Samtidig etterspurte ingen av disse aktørene konkrete planer for hvordan den tverrfaglige medvirkningsmodellen skulle foldes ut rent praktisk, eller hvem som skulle fasilitere medvirkningen. Heller ikke fylkeskommunen, som skrev inn i egen søknad til Riksantikvaren at de skulle ha en aktiv rådgiverrolle i prosjektet og følge opp, konkretiserte hvordan medvirkningen skulle skje.

Av det som kom fram i intervjumaterialet, var det særlig slike forhold som skapte utfordringer for prosjektet underveis og i etterkant, og som alt nevnt, medførte at prosjektet ble omorganisert. Likeledes har de lokale deltakerne etterlyst fylkets nærvær når problemstillinger har oppstått. Riksantikvaren og fylket har etterlyst kommunens nærvær i prosjektet.

Disse organisatoriske utfordringene kunne kanskje vært unngått ved at prosjekteier i større grad hadde lagt klare rammer for hvordan samarbeidet og medvirkningen mellom de involverte partene skulle skje. Eventuelt kunne fylket ha krevd at slike strukturer og avtaler ble etablert. Samtidig er det nettopp i feltet mellom frivillig initiativ og eierskap, og den offentlige forvaltningen at det er en hårfin balansegang mellom deltakelse, støtte og rådgiving og overstyring. Her kommer også viktigheten av den sosiale verdiskapingen inn. Sosial verdiskaping blir som nevnt (Kap 1.) gjerne betraktet som limet i en bærekraftig samfunnsutvikling. Samtidig er det i arbeidet med involvering, medvirkning og det å legge til rette for samhandling på tvers av ulike interesser, at utfordringene ligger. Det krever egne arbeidsmetoder og det krever kunnskap.¹⁰⁸

7.2.2 Svekket visjon om medvirkning og samarbeid

Etter at brua ble bygget ble foreningen omorganisert. Samtidig ble de visjonære og tverrfaglige perspektivene om medvirkning svekket. På det tidspunkt intervjuene ble foretatt synes foreningen Skolmen bru først og fremst å være opptatt av å forvalte den nybygde brua. Mens

¹⁰⁸ Veivåg, Elisabeth et al. 2017. *Verdiskaping basert på natur- og kulturressursar. Kva kan vi læra frå Lom, Røros, Vega og Lysefjordområdet?* Arbeidsrapport. Distriktsenteret. Kompetansesenter for distriktsutvikling. Kommunal- og Moderniseringsdepartementet, s. 35

området andre forening, Skolmen krets var tillagt det sosiale og lokalhistoriske arbeidet. På dette tidspunktet ga ikke prosjektdeltakerne inntrykk av å invitere til samarbeide eller involvering fra andre foreninger eller samarbeidspartnere. Samarbeidet med DNV og Statsforvalteren var heller ikke lenger et aktivt samarbeid, og Nordre Land kommune sa at de ikke ønsket å bidra med annet enn rådgiving. Prosjekteiernes manglende ønske om å involvere eksterne samarbeidspartnere til å utvikle området vil kunne være en utfordring hvis det er ønskelig å nå målet om å drive tverrfaglig kunnskapsutvikling og -formidling om områdets naturarv og kulturhistorie.

Prosjektets mål om å drive kunnskapsutvikling og formidling av områdets natur- og kulturarv, er også det prosjektmålet der det fortsatt er mye ugjort, og hvor det gjenstår å skape noen tydelige produkter. Å få til dette vil kreve at foreningen inngår samarbeid med lokale foreninger, næringsinteresser, kommunen og fylket, og skaper arenaer for slike samarbeid.

7.2.3 Manglende forankring i planer

En utfordring for utviklingen av området framover er ikke minst at prosjektet ikke har noen planmessig forankring eller eget vern i kommunale eller fylkeskommunale planer for kulturarv. Slik forankring finnes kun for områdets natur. Uten en slik forankring, har området fortsatt en uavklart kulturarvsstatus. Dette kan bli en utfordring framover i forhold til hvem som vil forplikte seg.

7.2.4 Oppsummering

Ved å ta utgangspunkt i prosjektets egne visjoner og mål om bred medvirkning, bygging av en ny bru, lokalt og tverrfaglig samarbeid, samt kunnskapsproduksjon og -formidling knyttet til områdets natur- og kulturverdier, har kapitlet løftet fram suksessfaktorer og utfordringer i gjennomføringen av prosjektet så langt.

Gjennomgangen har vist hvor viktig prosjektets tverrfaglige visjon og dets satsing på sosial verdiskaping og bærekraftige løsninger i form av tradisjonelt håndverk, var for at prosjektet fikk gjennomslag hos natur- og kulturforvaltningen og fikk finansiering. Også prosjektets tilgang på lokale fasilitatorer og kunnskapsmiljøer som bidro inn med sine ressurser var vesentlig for gjennomføringen. Videre var prosjektets satsning på kunnskapsutvikling og -formidling av betydning for at de mottok støtte og for at det ble et såpass eksperimentelt håndverksprosjekt som det ble. Ikke minst var prosjektets timing vesentlig for å sikre synergier mellom ulike samfunnssektorer, for å sikre tillatelse til å bygge i et område som var i ferd med å bli vernet, og for at prosjektet «traff» den nylige satsningen på håndverk blant private og offentlige instanser.

Samtidig har gjennomgangen vist at prosjektet har møtt på utfordringer. Dette gjelder mer konkrete planer for hvordan visjonen om medvirkning skulle fasiliteres og organiseres. Etter at brua var bygd og prosjektet ble omorganisert synes visjonen om medvirkning og samarbeid svekket. I dag er det også vanskelig å se hvilke arenaer et fremtidig samarbeid kan finne sted på og utvikles. Basert på de kildene som har vært tilgjengelige for evalueringen, medførte den organisatoriske endringen også, at prosjektets visjonære og tverrfaglige perspektiver syntes å forsvinne. Ikke minst er det en utfordring at prosjektet fortsatt ikke har noen forankring i kommunale eller regionale planer. Det gir området en uklar kulturarvsstatus.

8. Samfunnsutviklerrollen og verdiskaping – avsluttende kommentarer

De nye nasjonale måla for kulturmiljøforvaltninga vekter kulturmiljøets betydning i samfunnsutviklingen. Kulturmiljø blir gitt en fremtredende rolle i å fremme en positiv og bærekraftig samfunnsutvikling som relaterer seg til FN's bærekraftsmål.¹⁰⁹ Til dette hører ønskene om å bruke kulturmiljø/kulturarv som ressurs inn i en bred samfunnsmessig verdiskaping, som både knytter an til økonomiske, miljømessige og sosiale forhold. Disse kulturpolitiske tankene slo inn i kulturarvspolitikken tidlig på 2000-tallet¹¹⁰ og fikk bred oppmerksomhet gjennom Riksantikvarens operasjonisering med Verdiskapingsprogrammet som ble iverksatt fra 2006.¹¹¹

I Innlandet fylkeskommunes regionale kulturarvssatsning ble, som vist i kapittel 4, kulturmiljøenes samfunnsutviklerrolle og mulighet for å skape fellesskapsverdier vektet: «Det betyr å bruke kulturarv til å utvikle samhold, mobilisering og kanskje til og med bryte opp gamle skillelinjer både i lokalsamfunn og på tvers av fagområder».¹¹² Det kulturpolitiske målet om økt sosial verdiskaping sammenfaller med det politiske målet om å styrke frivilligheten.¹¹³ I denne underveis-evalueringen av det lokale og frivillig initierte prosjektet *Dokkajuvet – en vandring gjennom natur, kultur og historie* har derfor den sosiale verdiskaping i prosjektet stått i fokus og blitt beskrevet i kapittel 5, 6 og 7.

Som beskrevet innledningsvis (kap 1), blir verdiskaping i tilknytning til kulturarv delt inn i miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping.¹¹⁴ *Miljømessig verdiskaping* viser til situasjoner der kulturminner har positive ringvirkninger i forhold til miljø og landskap i et mer helhetlig perspektiv.¹¹⁵ Miljømessig verdiskaping blir forstått som noe som oppstår ved at miljøverdier skjøttes, holdes i hevd og bevares for så å forsterkes, slik at både kulturarven og naturmangfoldet sikres. Det kan blant annet oppnås gjennom istandsetting, tilrettelegging, skjøtsel og gjenbruk.¹¹⁶ *Kulturell verdiskaping* forstås som en styrking av lokal identitet og stolthet, og som kan brukes som innsatsfaktor i ulike mobiliserings- og utviklingsprosesser.¹¹⁷ Økt lokal kunnskap og bevissthet om natur- og kulturarven, og ferdigheter til å bruke den, inngår også som en

109 Meld.St. 16 (2019-2020). Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold.

110 Meld. St. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner.

111 Brandtzæg, Bent og Haukeland, Per-Ingvar 2011 Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport for 2010 med utviklingsstrekk gjennom prosjektperioden. TF-notat nr 5/2011

112 <https://innlandetfylke.no/tjenester/kulturarv/nyheter-kulturarv/en-million-til-kulturarv-og-verdiskaping.24734.aspx>

113 Meld. St 10 (2018-2019), Frivilligheita, sterk, sjølstendig og mangfaldig – Den statlege frivilligheitspolitikken.

114 Brandtzæg, Bent og Haukeland, Per-Ingvar 2010. Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport. Oppsummering og anbefalinger.TF-notat nr. 11/2010.

115 Brandtzæg, Bent og Haukeland, Per-Ingvar 2010. Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport. Oppsummering og anbefalinger.TF-notat nr. 11/2010, s. 47

116 Haukeland, Per Ingvar og Brandtzæg Bent Aslak 2019. Bred verdiskaping som strategi for bærekraftig stedsutvikling. Tidsskrift for utmarksforskning 1-2019. s 39.

117 Brandtzæg, Bent og Haukeland, Per-Ingvar 2010. Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport. Oppsummering og anbefalinger.TF-notat nr. 11/2010, s. 49

del av den kulturelle verdiskapingen.¹¹⁸ *Sosial verdiskaping* blir forstått som lokal bevissthet og engasjement rundt kulturmiljø der forhold som samhandling, samarbeid, engasjement, dugnadsvilje, tilhørighet, fellesskap, nettverk og tillit, gjerne blir brukt som indikatorer.¹¹⁹ Slikt sett handler sosial verdiskaping om samhandling og dialog mellom ulike aktører og utvikling av felles forståelse og tillitt.¹²⁰ Til sist kommer den *økonomiske verdiskapingen* som viser til de økonomiske fordelene kulturarv kan skape. Indikatorer som er blitt brukt, er økning i antall besøkende til kulturminnet, økt tilflytting (attraksjon), nyetableringer, forretningsplaner, utvidelse av eksisterende virksomheter og økt sysselsetting.¹²¹

Underveisevalueringen viser med all tydelighet at prosjektet har bidratt til en miljømessig så vel som kulturell verdiskaping. Rekonstruksjonen av brua har vist seg å ha en positive ringvirkninger for miljøet og natur- og kulturlandskapet som både er blitt ryddet og tilgjengeliggjort for lokalbefolkningen. Tilgjengeliggjøringen av området og den rekonstruerte trebrua bygd med lokalt tømmer har bidratt til å forsterke både natur- og kulturkvalitetene i området. Videre har den lokale identiteten blitt betydelig styrket ved at det kan spores en helt egen lokal stolthet over den nye brua, og det tilgjengeliggjorte natur- og kulturområdet. Prosjektet har bidratt til økt kunnskap og bevissthet om den lokale natur- og kulturarven i området, og har derfor også med all tydelighet bidratt til en kulturell verdiskaping.

Slik bekrefter prosjektet funn som er alt er fremmet i forskning om distriktskommuners mulighet for å jobbe med bred verdiskaping og bærekraftig utvikling. Groven og Aall fra Vestlandsforskning viser til at natur- og kulturressurser rommer et stort potensial for verdiskaping og identitetsbygging i distriktskommuner.¹²² Dette viste seg også med tydelighet i dette prosjektet.

I evalueringen er det imidlertid fortrinnsvis den sosiale verdiskapingen som har fått oppmerksomhet, og som vil bli kommentert noe mer detaljert nedenfor. Avslutningsvis vil også en eventuell økonomiske verdiskaping som følge av prosjektet bli kommentert.

8.1 Sosial verdiskaping

Evalueringen har vist at prosjektet i sine skriftliggjorte visjoner og organiseringen, la opp til tverrfaglig samarbeid og til bred lokal medvirkning. I oppstarten av prosjektet og underveis var det som beskrevet et tett og godt samarbeid med naturforvaltningen og Statsforvalteren i arbeidet med å sikre naturverdiene og samtidig tilrettelegge for aktivitet i området.

Rapportens beskrivelser av arbeidet som skjedde i forberedelsene, underveis og i etterkant av bygging, viser også at det har vært en bred lokal oppslutning om prosjektet, og at

118 Haukeland, Per Ingvar og Brandtzæg Bent Aslak 2019. Bred verdiskaping som strategi for bærekraftig stedsutvikling. Tidsskrift for utmarksforskning 1-2019. s 39.

119 Brandtzæg, Bent og Haukeland, Per-Ingvar 2010. Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport. Oppsummering og anbefalinger.TF-notat nr. 11/2010, s. 51.

120 Haukeland, Per Ingvar og Brandtzæg Bent Aslak 2019. Bred verdiskaping som strategi for bærekraftig stedsutvikling. Tidsskrift for utmarksforskning 1-2019. s 40

121 Brandtzæg, Bent og Haukeland, Per-Ingvar 2010. Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport. Oppsummering og anbefalinger.TF-notat nr. 11/2010, s. 54.

122 Groven, Kyrre og Aall, Carlo 2020. Korleis kan distriktskommunar arbeide med berekraftig utvikling. Vestlandsforskning-notat nr. 3/2020. Notat utarbeidd på oppdrag frå Distriktsenteret.

lokalbefolkning, næringslivet og det lokale museet støttet opp og bidro til at prosjektet lot seg realisere. Slik har prosjektet vært svært positivt og bidratt til både samhandling og sosial verdiskaping i lokalsamfunnet. Fortsatt er det et stort lokalt engasjement med å bidra til restaurering av den gamle skolestua på Skolmen, og fortsatt møter lokalbefolkningen opp på dugnad. Slikt sett synes det som om de uformelle lokale nettverkene som har oppstått i forbindelse med byggingen av brua består.

Intervjumaterialet viste også en sterk lokal bevissthet og et positivt engasjement rundt det de frivillige deltakerne hadde fått til – det at de frivillige initiativtakerne har klart å bygge en vakker bru og tilgjengeliggjøre og løfte fram et lokalt glemte naturområde andre i lokalsamfunnet nesten ikke visste at fantes.

Til selve byggeprosjektet hadde de lokale initiativtakerne et tett samarbeid med nasjonale kunnskapsmiljøer både innenfor natur- og kulturarv. Nå som broa er ferdig bygget, har flere av disse miljøene trukket seg ut, og det er usikkert i hvilken grad disse vil engasjere seg videre. Dette antyder at prosjektets tverrfaglige samarbeid med tyngre kunnskapsmiljøer framstår som svekket.

8.2 Ringvirkninger

Analyse av et prosjekts ringvirkninger krever detaljerte og komplekse kartlegginger¹²³, noe det ikke har vært rom for i dette prosjektet. Kommentarene og antydningene knyttet til ringvirkninger, er derfor kun basert på de konkrete funn og initiativ som kom fram i det innsamlede feltarbeids- og intervjumaterialet. Avslutningsvis vil vi komme med forsiktige anslag om hvilke andre effekter/resultatet prosjektet kan ha på lengre sikt.

Økonomisk verdiskaping er krevende og tar tid, slår Haukeland og Brandtzæg fast i sin artikkel om Bred verdiskaping som strategi for bærekraftig utvikling.¹²⁴ Ifølge intervjumaterialet relaterer den økonomiske verdiskapingen som knytter seg til Skolmen bru og tilgjengeliggjøringen av natur- og kulturområdet, først og fremst til det etablerte friluftslivet og reiselivet i Nordre Land. Etter at området er blitt tilgjengeliggjort, har det gitt langt flere besøkende til området. Dette gjelder både lokalbefolkningen og hytteboere i kommunen og andre turister, blant annet turister fra Dokka Camping. Betalingsløsningene som er etablert i forbindelse med parkering og gjesteboka som er lagt ut i området, viser at det er et jevnt sig av besøkende, og pengene som kommer inn, går til videre drift av brua og området. Fortsatt gjenstår det imidlertid at kommunen gir prosjektet drahjelp til å markedsføre området som en del av kommunens attraksjoner og at kommunen innlemmer området i sine planer. Ut over den klart økte attraktiviteten til området, er det foreløpig vanskelig å spore andre ringvirkninger av prosjektet.

På lengre sikt er det imidlertid nærliggende å anta at området vil bli tatt inn i ulike sammenhenger som kan bidra til å styrke området ytterligere, og bidra til en bredere verdiskaping. Dette gjelder:

- Kommunale planer, f.eks. plan for kulturarv, men også planer for regional utvikling.

¹²³ Ibid s.54.

¹²⁴ Haukeland, Per Ingvar og Brandtzæg Bent Aslak 2019. Bred verdiskaping som strategi for bærekraftig stedsutvikling. Tidsskrift for utmarksforskning 1-2019. s 41.

- Kommunal kultur- og naturformidling, f. eks. i regi av den kulturelle skolesekken, den kulturelle spaserstokken osv.
- Kommunale aktiviteter, f.eks. som sted for viser.
- Undervisningsopplegg knyttet til området naturverdier, eksempelvis i regi av Dokka-deltaet Nasjonale Våtmarksenter og Dokka Videregående skole.
- Undervisningsopplegg knyttet til området kulturverdier, eksempelvis i lys av Land museum og/eller Innlandet fylkeskommune.
- Regionale planer: som del av den regionale samferdselshistorien, og håndverkssatsningen – at brua kan fungere som gjenstand for undervisning i tradisjonshåndverk.
- Den lokale turist- og opplevelsesindustrien. Det er mye som alt ligger til rette for at den lokale turist- og opplevelsesindustrien kan ta i bruk området og skape ulike former for fritidsaktiviteter i området.

Referanser

Allen, Casey D. (2011) "On Actor-Network Theory and landscape", *Area* 43,3 (2011), 274-280. Doi: 10.1111/j.1475-4762.2011.01026.x

Brandtzæg, Bent og Haukeland Per-Ingvar 2011. Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport for 2010 med utviklingstrekk gjennom prosjektperioden. TF-notat nr 5/2011

Brandtzæg, Bent og Haukeland, Per-Ingvar 2010. Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport. Oppsummering og anbefalinger. TF-notat nr. 11/2010.

Gregersen, Finn og Torgersen, Petter. *Bedre bruk av fiskeressursene i regulerte vassdrag i Oppland. Fagrapport 2008.* nr. 3/09. Fylkesmannen i Oppland, Miljøvernnavdelingen.

Gregersen, Finn og Hegge, Ola (2009). *Vassdragsreguleringer og fisk i regulerte vassdrag i Oppland.* 7/2009. Fylkesmannen i Oppland, Miljøvernnavdelingen.

Groven, Kyrre og Aall, Carlo 2020. *Korleis kan distriktskommunar arbeide med berekraftig utvikling.* Vestlandsforskning-notat nr. 3/2020. Notat på oppdrag fra Distriktssenteret.

Hastrup, Kirsten, Rubow, Cecilie og Tjørnhøj-Thomsen, Tine. (2011). *Kulturanalyse – kort fortalt.* Fredriksberg, Samfundslitteratur.

Haukeland, Per Ingvar og Brandtzæg Bent Aslak 2019. Bred verdiskaping som strategi for bærekraftig stedsutvikling. *Tidsskrift for utmarksforskning 1-2019*, s. 32-50.

Hvattum, Mari, Brenna, Brita, Elvebakk, Beate og Kampevold Larsen, Janike. (2011). «Introduction», i Hvattum, Brenna, Elvebakk og Kampevold Larsen (red.), *Routes, Roads and Landscape*, England, Ashgate.

Lov om vassdrag og grunnvann, LOV-2000- 11-24-82.

Lund, E. 2007. *Fremmed fisk i to fylker. Introduserte fiskearter i Buskerud og Oppland.* Naturkompetanse rapport 2007.

Løkka, Nanna, Hjemdahl, Anne-Sofie og Kleppe, Bård 2021. *Frivillig kulturvern – et kulturvern innenfra.* Oslo, Fagbokforlaget.

Meld. St. 10 (2018-2019), *Frivilligheita, sterk, sjølstendig og mangfaldig – Den statlege frivilligheitspolitikken.* Kulturdepartementet.

Meld. St. 16. (2004-2005). *Leve med kulturminner* Kulturdepartementet.

Meld. St. 16. (2019-2020). *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold.* Kulturdepartementet.

Moren, Gudmund (1990). *Brøtning og brøttingsfolk gjennom tidene.* Bokkomiteen, Dokkavassdraget.

Oppland fylkekesting, forhandlinger i 1932. Lillehammer: Gudbrandsdølen trykkeri 1932.

Siân Jones. (2017). “Wrestling with the social value of heritage: Problems, dilemmas and opportunities” *Journal of Community Archaeology & Heritage* 2017 vol.4.

Vestopland

Veivåg, Elisabeth Helseth, Høyvik, Ingunn og Vangsnes, Roar Werner 2017. *Verdiskaping basert på natur- og kulturressursar. Kva kan vi læra frå Lom, Røros, Vega og Lysefjordområdet?* Arbeidsrapport. Distriktssenteret. Kompetansesenter for distriktsutvikling. Kommunal- og Moderniseringsdepartementet.

Ødegaard, Sven-Erik 2008, *Boka om Land XV. Østsinni – Grend-bosted-familie*. Nordre Land Kommune.

Nettressurser:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kld/nyheter/2021/regjeringa-vernar-15-skogomrade-i-vestland-innlandet-og-trondelag-fylke/id2839597/>

<https://skolmen.wordpress.com/2020/07/09/torafossen-the-tragic-story-of-thora-skolmen/>

<https://www.facebook.com/watch/?v=2763605510410397>